

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง ความคาดหวังของนักศึกษาสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ใน กรุงเทพมหานครต่อมหาวิทยาลัยนั้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในการศึกษาเรื่องดังกล่าว จะได้นำมาสร้างเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยของผู้วิจัยเอง ดังนั้น จึงสมควรที่จะมีการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ซึ่งในบทนี้หลังจากผู้วิจัยได้ทำการทบทวนวรรณกรรมแล้ว ทำให้สามารถจัดแบ่งหมวดหมู่การนำเสนอได้เป็น 9 หัวข้อด้วยกัน คือ

- 2.1 ความหมายของความคาดหวัง
- 2.2 ทฤษฎีความคาดหวัง
- 2.3 ประวัติมหาวิทยาลัยไทย
- 2.4 บทบาทมหาวิทยาลัยไทย
- 2.5 การศึกษาในมหาวิทยาลัย
- 2.6 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.7 กรอบแนวคิดในการวิจัย
- 2.8 อธิบายภาพกรอบแนวคิดในการวิจัย
- 2.9 ตารางที่มาของตัวแปรในการศึกษา

2.1 ความหมายของความคาดหวัง

คำว่า ความคาดหวัง (Expectation) กับคำว่า ความหวัง (Hope) นั้น ในพจนานุกรมของ Webster ได้ใช้ในความหมายเดียวกัน (สุภาพรพร ลูวีระ, 2533: 1) สำหรับความหมายของคำว่า ความคาดหวังนั้น ได้มีนักการศึกษาทั้งต่างประเทศ และไทย ได้ให้ความหมายไว้ ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกนำมาเสนอเป็นหมวดหมู่ดังนี้

ความคาดหวัง หมายถึง การประเมินคุณค่าของบุคคลหรือตนเอง ด้านจิตสำนึกหรือจิตได้สำนึก และใช้ความคาดหวังนั้นมาเป็นแนวทางในการกำหนดพฤติกรรม ที่จะมีต่อบุคคลที่ตนคาดหวัง หรือต่อตนเองในลักษณะที่ตนคิดว่าถูกต้อง (Finn, 1962: 930 อ้างถึงใน สุวัฒนา อุทัยรัตน์,

สุวันเพ็ญ สิริทรัพย์ไพบูรณ์ และชุตินร เอี่ยมอรพรรณ, 2541: 3) นอกจากนี้ ความคาดหวังเป็น วัตถุประสงค์ที่บุคคลตั้งไว้สำหรับตนเองและเป็นสิ่งที่เขาพยายามจะทำให้สำเร็จ (Whittaker, 1965: 635)

ความคาดหวัง เป็นความต้องการที่สามารถเกิดขึ้นได้ในอนาคต มีโอกาสเป็นไปได้ เกิดขึ้นได้ หรือปรากฏให้เห็นได้ โดยสามารถชี้แจงเหตุผลให้เข้าใจ หรือมีกำหนดระยะเวลา อาจเป็นสิ่งที่ เป็นจริงหรือเป็นสิ่งที่สมมุติที่คาดไว้ล่วงหน้า (The American Heritage Dictionary of English Language, 1991 อ้างถึงใน จันทรภานต์ ล้อประเสริฐพร, 2544: 25-26) ซึ่งอาจจะไม่เป็นไปตามที่คิดไว้ (สิริวรรณ อัสวกุล, 2528: 13) โดยมีความประสงค์อย่างแรงกล้าที่จะทำให้สำเร็จ

ความคาดหวัง หมายถึงการที่บุคคลรับรู้ คาดคะเนว่าตนเองน่าจะทำอะไรเพียงใด นับเป็น การคาดคะเนถึงผลที่จะเกิดขึ้นได้จริงจากการกระทำของตนเอง (ประสาร มาลากุล ณ อุรุษา, 2523: 2) หรือการคาดคะเนจากผู้อื่นว่าสมาชิกในกลุ่มควรจะทำประพฤติกฎปฏิบัติภารกิจอะไรบ้างเมื่อเข้าไปมี ปฏิบัติงานได้ตอบกับผู้อื่น (ดิน ปรัชญพฤทธิ, 2548: 142)

ความคาดหวัง คืออันดับของจุดหมายที่บุคคลตั้งไว้ เป็นความคาดหวังที่น่าจะเป็นไปได้ ชีวิตของคนเราทุกคนย่อมขึ้นอยู่กับความคาดหวังด้วยกันทั้งสิ้น พฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกใน ปัจจุบัน เราย่อมคาดหวังผลในอนาคต ฉะนั้นความคาดหวังจึงเป็นผลมาจากประสบการณ์ในอดีต ของบุคคล (สุรางค์ จันทรเณม, 2524: 126) ความคาดหวังจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อนั้นเป็นสิ่งที่เราเคย มีประสบการณ์เดิมมาก่อน ในชีวิตจริงของคนเรานั้นสิ่งที่คาดหวังกับสิ่งที่เกิดขึ้นจริงๆ มักจะไม่ ตรงกันเสมอไป ช่องว่างระหว่างสิ่งที่คาดหวังไว้กับสิ่งที่เกิดขึ้นจริงๆ เรียกว่า Discrepancy จะเป็น สิ่งที่เราให้คนเกิดการตื่นตัวได้ (ศุณิย์ ชีรดากร, 2525: 92 อ้างถึงใน นวลจันทร์ เพิ่มพูนรัตนกุล, 2540: 7)

จากความหมายของความคาดหวังที่ให้ไว้โดยนักการศึกษาต่างๆ นั้น ทำให้ผู้วิจัยสามารถ สรุปความหมายของความคาดหวังได้ว่า ความคาดหวังเป็นอันดับของจุดหมาย, เป็นการรับรู้ การ คาดคะเน, เป็นความต้องการ หรือเป็นการประเมินคุณค่าของตนเองหรือผู้อื่น ต่อตนเองหรือผู้อื่น ซึ่งความคาดหวังนั้นเป็นการคิดล่วงหน้า โดยเกิดจากประสบการณ์เดิมในอดีตของบุคคล และมี ความประสงค์อย่างแรงกล้าที่จะทำให้สำเร็จ แล้วใช้ความคาดหวังนั้นมาเป็นแนวทางในการกำหนด พฤติกรรม และพยายามทำให้สำเร็จตามความคาดหวังนั้น ซึ่งผลของความคาดหวังกับสิ่งที่เกิดขึ้น จริงนั้นอาจจะไม่ตรงกันเสมอไป

2.2 ทฤษฎีความคาดหวัง

นักจิตวิทยาในยุคปัจจุบันที่อยู่ในกลุ่มปัญญานิยม (Cognitive) มีความเชื่ออย่างหนักแน่นว่า มนุษย์เรานั้นเป็นสัตว์โลกที่ใช้ปัญญาหรือความคิดของตนในการตัดสินใจว่าจะกระทำหรือแสดงพฤติกรรมอย่างหนึ่งอย่างใดออกไป เพื่อที่จะนำไปสู่เป้าหมายที่สนองตอบความต้องการของตน ด้วยความเชื่อเช่นนี้เองจึงเกิดฐานคติ (Assumptions) ดังนี้ 1) พฤติกรรมของมนุษย์เรานั้นเกิดขึ้นจากผลรวมของแรงผลักดันภายในตัวของเขาเอง และแรงผลักดันจากสิ่งแวดล้อม 2) คนแต่ละคนมีความต้องการ ความปรารถนา และเป้าหมายที่แตกต่างกัน 3) บุคคลตัดสินใจที่จะแสดงพฤติกรรมใด โดยเลือกจากพฤติกรรมหลายอย่าง ซึ่งสิ่งที่เป็นข้อมูลให้เลือกได้แก่ ความคาดหวังในผลลัพธ์ที่จะได้ภายหลังจากการแสดงพฤติกรรมนั้นออกไปแล้ว (สิทธิโชค วรานุสันติกุล, 2547: 177-178)

จากฐานคติดังกล่าว นักจิตวิทยากลุ่มนี้ ซึ่งนำโดยวิกเตอร์ เอช. วรูม (Victor H. Vroom) จึงได้เสนอทฤษฎีความคาดหวัง (Expectancy Theory) เมื่อปี ค.ศ. 1964 (สร้อยตระกูล อรรถมานะ, 2545: 112) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่มุ่งอธิบายถึงพฤติกรรมของบุคคลว่าเป็นเรื่องของเป้าหมายของบุคคล และความคาดหวังในการที่จะบรรลุเป้าหมายดังกล่าว การที่บุคคลจะแสดงพฤติกรรมจะต้องมีเป้าหมายและความคาดหวังในการที่จะแสดงพฤติกรรมเพื่อบรรลุเป้าหมาย ซึ่งบุคคลจะต้องสามารถกำหนดและเข้าใจผลที่ต้องการจะบรรลุ และโอกาสที่จะบรรลุผลดังกล่าว (วันชัย มีชาติ, 2548: 89) แนวความคิดนี้ได้เสนอรูปแบบการจูงใจ ดังนี้

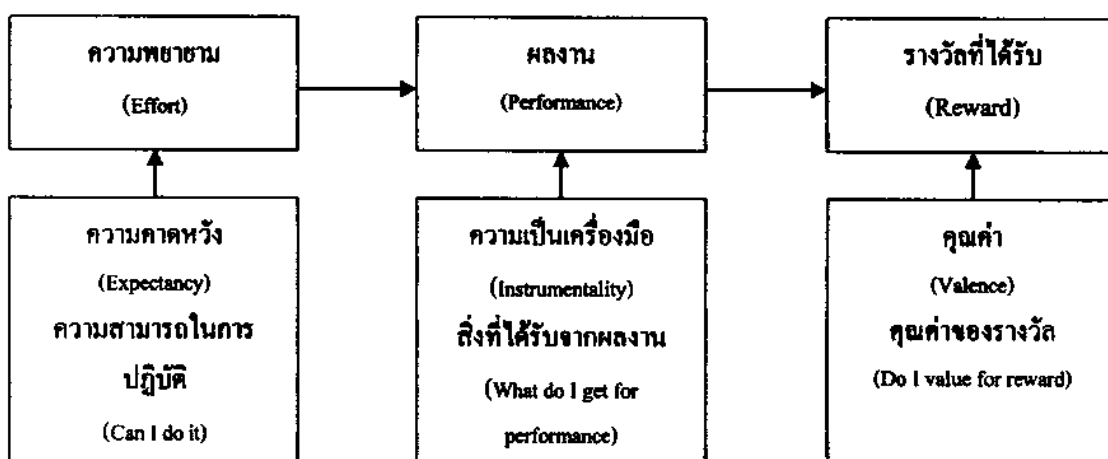
$$\text{Motivation} = E \times I \times V \text{ (Expectancy Instrumentality Valence)}$$

ความคาดหวัง (Expectancy) เป็นการรับรู้ของบุคคลถึงความน่าจะเป็นหรือความเป็นไปได้ ที่ความพยายามจะนำไปสู่ผลงาน (วันชัย มีชาติ, 2548: 89) ซึ่งค่าของความคาดหวังนั้นจะอยู่ระหว่าง 0 ถึง 1 โดยค่าของความคาดหวังจะมีค่าเท่ากับ 0 (ศูนย์) หากบุคคลนั้นไม่มีความเชื่อเลยว่า ถ้าตนเองได้พยายามกระทำแล้วความพยายามนั้นจะสามารถนำไปสู่ผลงานได้ และค่าความคาดหวังจะมีค่าเท่ากับ 1 หากบุคคลนั้นมีความแน่ใจว่าผลงานนั้นสามารถทำได้สำเร็จ (Schermerhorn, Hunt and Osborn, 2005: 127) ถ้าหากคนได้พยายามกระทำแล้ว

การเป็นเครื่องมือ (Instrumentality) เป็นการรับรู้ของบุคคลเกี่ยวกับความเป็นไปได้ที่ ผลงานจะนำไปสู่รางวัล หรือเป็นระดับความเชื่อของบุคคลว่า ผลลัพธ์ระดับแรกของการทำงาน (ผลที่เกิดขึ้นจากการพยายามในการทำงาน หรือผลสำเร็จของการปฏิบัติงาน) อาจจะเป็นหนทางนำไปสู่ ผลลัพธ์ในระดับที่สอง (คือรางวัล) บางอย่างได้ (เทพนม เมืองแมน และตวง สุวรรณ, 2540: 31) และค่าของความเป็นเครื่องมือจะแปรค่าอยู่ ระหว่าง 0 ถึง 1 (Schermerhorn, et al., 2005: 127)

คุณค่าของรางวัล (Valence) หมายถึง ระดับความรุนแรงของความต้องการของบุคคลในเป้าหมายรางวัล หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ คุณค่าหรือความสำคัญของรางวัลที่บุคคลให้กับรางวัลนั้น (สุพิน เกษาคุปต์, 2530: 111) ซึ่งคุณค่าหรือความต้อใจนั้น อาจมีค่าไปในด้านบวกหรือลบก็ได้ (เทพนม เมืองแมน และสวิง สุวรรณ, 2540: 31) โดยหากมีค่าเท่ากับ -1 คือรางวัลที่ได้นั้นไม่เป็นที่พึงปรารถนา และหากเท่ากับ 1 หมายถึงรางวัลนั้นมีคุณค่าหรือเป็นที่พึงปรารถนามาก

แนวความคิดตามทฤษฎีความคาดหวังนั้น มีความเชื่อว่า การที่บุคคลจะแสดงพฤติกรรมใดออกไปย่อมขึ้นอยู่กับความคาดหวังของบุคคลว่ามีระดับความคาดหวังมากน้อยเพียงใด หากมีความคาดหวังต่อผลลัพธ์ทั้งระดับที่ 1 และระดับที่ 2 มาก บุคคลก็就会有ความพยายามในการปฏิบัติงานมาก หรือในกรณีที่เป็นนักศึกษาก็就会有ความมานะพยายามในการเรียนมาก ซึ่งในเรื่องของความคาดหวังนั้น บุคคลจะมีความคาดหวังมากหรือน้อยเพียงใดจะขึ้นอยู่กับความสามารถของบุคคลนั้นด้วยว่า มีความสามารถในการปฏิบัติงานมากน้อยเพียงใด ความคาดหวังและความสามารถในการปฏิบัติงานจะทำให้บุคคลเกิดความพยายามในการปฏิบัติงาน ซึ่งจะทำให้เกิดผลงาน ผลงานจะถือว่าเป็นผลลัพธ์ระดับที่ 1 ซึ่งจะเป็นเครื่องมือไปสู่การได้รับรางวัล อันเป็นผลลัพธ์ระดับที่ 2 และผลลัพธ์ระดับที่ 2 นี้ จะขึ้นอยู่กับบุคคลว่าให้คุณค่ารางวัลมากน้อยเพียงใด หากบุคคลมีความรู้สึกว่าการรางวัลที่ตนได้รับมีคุณค่าก็จะนำไปสู่ความพยายามและแรงจูงในการทำงานมากขึ้น (วันชัย มีชาติ, 2548: 90-91) โดยรูปแบบของทฤษฎีความคาดหวังสามารถแสดงได้ดังภาพที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 คิวแบบของทฤษฎีความคาดหวัง

แหล่งที่มา: ปรับปรุงจาก วันชัย มีชาติ, 2548: 91.

จากทฤษฎีความคาดหวัง จะพบได้ว่าแรงจูงใจของบุคคลจะมีมากขึ้นถ้าบุคคลนั้นมีความเชื่อหรือความคาดหวังว่าความพยายามของตนจะนำไปสู่ผลงาน และผลงานนั้นจะเป็นเครื่องมือไปสู่การได้รับรางวัล (Nelson and Quick, 2003: 169) ซึ่งเป็นรางวัลที่เขาพึงปรารถนา โดยองค์ประกอบทั้ง 3 ประการ อันได้แก่ ความคาดหวังว่าความพยายามจะนำไปสู่ผลงาน การที่ผลงานจะเป็นเครื่องมือไปสู่รางวัล และคุณค่าของรางวัลหรือผลที่ได้รับ จะต้องมีความสูงทั้งหมด แรงจูงใจในการปฏิบัติงานจึงจะมีค่าสูงไปด้วย หากมีตัวแปรใดตัวแปรหนึ่งมีค่าต่ำแรงจูงใจจะอยู่ในระดับต่ำทันที (วันชัย มีชาติ, 2548: 92)

2.3 ประวัติมหาวิทยาลัยไทย

ความสนใจในการศึกษาของคนไทยนั้นมีหลักฐานปรากฏตั้งแต่สมัยสุโขทัย ซึ่งปรากฏในสุภาษิตพระร่วงว่า “เมื่อน้อยให้เรียนวิชา ให้หาสินเมื่อใหญ่” (สิรินธรเทพรัตนสุภา, สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้า, 2530: 21) ในสมัยกรุงสุโขทัย รัฐและวัดรวมกันเป็นศูนย์กลางแห่งประชาคม กิจกรรมต่างๆ ของรัฐและวัดย่อมเป็นการสอนประชาคมไปในตัว วิชาที่จัดสอนคือ ภาษาบาลี ภาษาไทย และวิชาสามัญขั้นต้น สำนักเรียนมี 2 แห่ง คือ วัดซึ่งใช้เป็นที่เรียนของบรรดาบุตรหลานขุนนางและราษฎรทั่วไป โดยมีพระที่เชี่ยวชาญทางภาษาบาลีเป็นครูผู้สอน และอีกแห่งหนึ่งคือ สำนักราชบัณฑิต ซึ่งสอนแต่เฉพาะเจ้านายและบุตรหลานของข้าราชการเท่านั้น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2507: 1 - 2)

ส่วนในสมัยกรุงศรีอยุธยาและสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นนั้น เด็กชายไทย บิดามารดามักจะนำไปฝากเป็นศิษย์วัดให้พระอาจารย์อบรมสั่งสอนทั้งในด้านอักษรวิธี กิริยามารยาท และนิสัยใจคอ ในส่วนของเด็กหญิงนั้น สังคมไทยในสมัยนั้นไม่เห็นความจำเป็นที่จะให้เด็กหญิงเรียนหนังสือ ดังนั้นเด็กหญิงส่วนมากก็จะได้รับการฝึกหัดความรู้อันควรแก่สตรี (สิรินธรเทพรัตนสุภา, สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้า, 2530: 21)

สำหรับการอุดมศึกษาของไทยนั้นได้เริ่มพัฒนามาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2453 อันเป็นปีแรกเริ่มที่มีการก่อตั้งโรงเรียนข้าราชการพลเรือน และโรงเรียนข้าราชการพลเรือนนี้เองที่อีกเจ็ดปีถัดมาได้ปรับเปลี่ยนมาเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จึงกล่าวได้ว่าจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นสถาบันอุดมศึกษาแห่งแรกของประเทศไทย (บรรจง ชูสกุลชาติ, 2527: 152) เป้าประสงค์ของการเกิดมหาวิทยาลัยแห่งแรกของไทยนั้นเป็นการเกิดขึ้นเพื่อผลิตคนให้กับระบบราชการ เพราะเป็นความต้องการของระบบบริหารประเทศ ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ต้องการจะพัฒนาประเทศให้มีความเจริญทัดเทียมกับประเทศทางตะวันตก (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2526: 48)

ในเรื่องวิวัฒนาการของการจัดการอุดมศึกษาของไทยนั้น โกวิทท์ กังสนันท์ (2528: 114-119) ได้จัดแบ่งเป็น 4 ระยะ คือ 1) การก่อตั้งโรงเรียนวิชาชีพชั้นสูงระหว่างปี พ.ศ.2432-2452, 2) การก่อตั้งมหาวิทยาลัยระหว่างปี พ.ศ.2453-2475, 3) การก่อตั้งมหาวิทยาลัยตามสาขาวิชาชีพระหว่างปี พ.ศ.2476-2498, 4) การก่อตั้งมหาวิทยาลัยตามระบบสากลจากปี พ.ศ.2498 ถึงปัจจุบัน ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอเป็นวิวัฒนาการของมหาวิทยาลัยเป็นเนื้อหาหลัก และเสริมด้วยเอกสารอื่นที่ผู้วิจัยได้ศึกษามาตั้งต่อไปนี้

2.3.1 การก่อตั้งโรงเรียนวิชาชีพชั้นสูงระหว่างปี พ.ศ.2432-2452

การก่อตั้งโรงเรียนวิชาชีพชั้นสูงนั้น เกิดจากการคุกคามของอิทธิพลทางการเมือง และอำนาจทางการเมืองของกลุ่มจักรวรรดินิยมตะวันตกซึ่งเริ่มต้นมาตั้งแต่รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) และต่อเนื่องมาจนถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ทำให้ประเทศไทยต้องทำการปรับปรุงประเทศให้มีความทันสมัยยิ่งขึ้น ซึ่งผลจากการเปลี่ยนแปลงประเทศครั้งใหญ่นี้ก่อให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องขยายหน่วยงานราชการ และมีความต้องการบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถทำงานให้กับบ้านเมือง ดังนั้นรัชกาลที่ 5 จึงทรงแก้ปัญหาเฉพาะหน้าด้วยการจ้างชาวยุโรปเข้ามาเป็นที่ปรึกษา และเป็นผู้ปฏิบัติงานเป็นจำนวนมาก รวมถึงพระองค์ยังทรงส่งพระราชโอรส และบุตรหลานเจ้านายและขุนนางไปศึกษาวิชาการในประเทศตะวันตก ส่วนการแก้ปัญหาระยะยาวนั้น พระองค์ได้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนชั้นสูงเพื่อฝึกบุตรหลานชนชั้นสูงสำหรับเข้ารับราชการ โรงเรียนวิชาชีพชั้นสูงนี้สะท้อนให้เห็นอิทธิพลของอารยธรรมด้านการศึกษาของประเทศตะวันตกที่รัชกาลที่ 5 ทรงนำมาเป็นแบบอย่าง และเป็นกรอบในการสร้างประเทศให้ทันสมัย ซึ่งได้แก่ โรงเรียนราชแพทยาลัย (พ.ศ. 2432) โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ (พ.ศ. 2435) โรงเรียนกฎหมายของกระทรวงยุติธรรม (พ.ศ. 2440) โรงเรียนการปกครองของกระทรวงมหาดไทย (พ.ศ.2442) โรงเรียนเกษตรราชการ (พ.ศ.2452) โรงเรียนฝึกหัดข้าราชการพลเรือน (พ.ศ. 2442) (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2541: 92-93) ซึ่งโรงเรียนฝึกหัดข้าราชการพลเรือนนั้นได้รับพระบรมราชานุญาตให้เปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนมหาดเล็ก เมื่อ 1 เมษายน พ.ศ.2445 (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548)

2.3.2 การก่อตั้งมหาวิทยาลัยระหว่างปี พ.ศ.2453-2475

ในสมัยรัชกาลที่ 5 นโยบายของรัฐมุ่งเน้นการสร้างเสถียรภาพและความมั่นคงของอำนาจรัฐ ปัญหาของเศรษฐกิจที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานการผลิตด้านเกษตรกรรมที่ล่าสมัยได้ปรากฏขึ้นในปลายรัชกาลที่ 5 และส่งผลกระทบต่อด้านสังคมและการเมือง ซึ่งปัญหาและความขัดแย้งทางเศรษฐกิจและการเมืองที่เกิดขึ้นเป็นปัจจัยสำคัญที่มีส่วนผลักดันให้กลุ่มผู้นำรัฐสมัยนั้นคิดหาทางและกำหนดแนวทางการปรับปรุงบ้านเมือง การอุดมศึกษาจึงได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญประการหนึ่งในกรอบของการแก้ปัญหาดังกล่าว ซึ่งบุคคลสำคัญที่มีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงระบบอุดมศึกษาของไทยครั้งนั้นคือ พระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ (ม.ร.ว.เปีย มาลากุล) ซึ่งต่อมาได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นเจ้าพระยาเสด็จสุเรนทราธิบดี (สุมน อมรวิวัฒน์ และคณะ, 2541: 154)

พระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ ได้ทูลเกล้าฯ ถวายความเห็นโครงการจัดตั้งมหาวิทยาลัยขึ้นในปี พ.ศ.2441 หลังจากรัชกาลที่ 5 เสด็จสวรรคตในวันที่ 23 ตุลาคม พ.ศ.2453 เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นเถลิงถวัลย์ราชสมบัติแล้ว พระองค์ก็ทรงสานต่อความคึกคักความตั้งใจในการก่อตั้งมหาวิทยาลัย โดยพระองค์ได้ทรงนำเงินที่ประชาชนชาวไทยและชาวต่างประเทศเรียวกันเพื่อสร้างพระบรมรูปทรงม้าเป็นอนุสาวรีย์ถวายรัชกาลที่ 5 ซึ่งยังเหลืออยู่เป็นจำนวนมากมาขายโรงเรียนมหาดเล็กเป็น โรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อปี พ.ศ. 2453 ซึ่ง เปิดสอน 8 แผนกวิชา ได้แก่แผนกครุ แผนกแพทย์ แผนกกฎหมาย แผนกรัฐประศาสนศึกษา แผนกการทูต แผนกพาณิชย์การ แผนกสถิติกรรม และแผนกชั้นตรีศึกษา (สุมน อมรวิวัฒน์ และคณะ, 2541: 154) ซึ่งต่อมาการงานของโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เจริญขึ้นมาโดยลำดับ พระองค์จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกฐานะขึ้นเป็นมหาวิทยาลัย โดยพระราชทานนามว่า จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (พิศลภ กฤตยานวิษ, 2530: 52-53) เมื่อวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ.2459 ซึ่งจุดมุ่งหมายของการก่อตั้งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในครั้งนี้ไม่เพียงแต่จะเน้นการผลิตคนออกไปรับราชการเท่านั้น แต่ยังเป็นสถาบันชั้นสูงสำหรับการค้นคว้าวิจัยอีกด้วย ซึ่งเมื่อแรกก่อตั้งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีคณะวิชา 4 คณะคือ คณะแพทยศาสตร์ คณะรัฐประศาสนศาสตร์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ และ คณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ แต่ละคณะวิชามีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการ ไปในทิศทางและเป้าหมายที่แตกต่างกันออกไป

2.3.3 การก่อตั้งมหาวิทยาลัยตามสาขาวิชาปี พ.ศ.2476-2498

กรอบความคิดของการก่อตั้งมหาวิทยาลัยตามสาขาอาชีพ เป็นวิวัฒนาการต่อเนื่องมาจากการปฏิวัติการศึกษาที่เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 และการปฏิวัติประชาธิปไตยโดยคณะราษฎรในปี

พ.ศ.2475 ซึ่งมีผลทำให้ประเทศไทยอยู่ภายใต้ระบอบการปกครองโดยรัฐธรรมนูญ โดยคณะราษฎร ได้วางหลักการสำคัญประการหนึ่งว่า "...จะต้องให้การศึกษาอย่างเต็มที่แก่ราษฎร..." (ทบทวนมหาวิทยาลัย, 2535: 30) ทั้งนี้ตั้งอยู่บนข้อสมมติที่ว่าเมื่อประชาชนมีโอกาสเข้ารับการศึกษามากขึ้น และมีคุณภาพสูงขึ้น ประชาชนจะสามารถเข้าร่วมในกระบวนการเมือง การบริหารประเทศ ตามอุดมการณ์ประชาธิปไตยมากขึ้น ผลสืบเนื่องจากเจตนารมณ์นี้นำไปสู่การก่อตั้งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองในปี พ.ศ.2476 เพื่อจัดการศึกษาวิชากฎหมาย วิชาการเมือง วิชาเศรษฐศาสตร์ และบรรดาวิชาอื่น ๆ อันเกี่ยวกับวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ในปี พ.ศ.2486 รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้เล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนาด้านวิชาเกษตรกรรมและได้สนับสนุนให้รวมกิจการของวิทยาลัยเกษตรศาสตร์บางเขน กับโรงเรียนวนศาสตร์ตั้งขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เพื่อจัดการศึกษาค้นคว้าและส่งเสริมวิชาเกษตรศาสตร์และวิชาอื่น ๆ อันเกี่ยวกับวิชาเกษตรศาสตร์ โดยเมื่อแรกตั้งพลเรือโทสินธุ์ กมลนาวิน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรธิการ ได้ดำรงตำแหน่งอธิการบดีคนแรกของมหาวิทยาลัย (ทบทวนมหาวิทยาลัย, 2535: 45) และในปีเดียวกันรัฐบาลได้ยกฐานะโรงเรียนศิลปากรขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยศิลปากร โดยมีหน้าที่ตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยศิลปากร ให้จัดการศึกษาวิชาประติมากรรม จิตรกรรม ดุริยางคศิลป์ นาฏศิลป์ วิชาโบราณคดี และวิชาช่างศิลป์อย่างอื่น (ไพฑูริย์ สีนธาร์รัตน์, 2548: 34) และต่อมาได้เกิดการเคลื่อนไหวที่จะแยกคณะแพทยศาสตร์ในสังกัดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยออกมาคั้งเป็นมหาวิทยาลัยอีกแห่งหนึ่ง โดยเฉพาะ สถาผู้แทนจึงได้ผ่านพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ พุทธศักราช 2486 โดยกำหนดหน้าที่จัดการศึกษาตรวจค้นและส่งเสริมแพทยศาสตร์ ทันตแพทย์ เภสัชกรรมศาสตร์ สัตวแพทยศาสตร์ กับวิชาพยาบาลผดุงครรภ์และอนามัย

2.3.4 การก่อตั้งมหาวิทยาลัยตามระบบสากลจากปี พ.ศ.2498 ถึงปัจจุบัน

ระยะหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองปี พ.ศ.2475 อิทธิพลทางการเมืองและความต้องการที่จะเร่งพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศได้เข้ามามีบทบาทในการกำหนดจุดมุ่งหมายของสถาบันอุดมศึกษาของไทยมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างและความสัมพันธ์ทางการเมือง เศรษฐกิจและการทหารก่อให้เกิดผลกระทบครั้งยิ่งใหญ่ทางสังคมและวัฒนธรรมของไทย การอุดมศึกษาซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญของทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม จึงได้รับผลจากการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ด้วย ในปี พ.ศ.2497 องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้ส่ง เซอร์ ชาร์ลส์ คาร์วิน (Sir Charles Darwin) ผู้เชี่ยวชาญทางด้านวิทยาศาสตร์จากประเทศอังกฤษ มาสำรวจปัญหาและความต้องการด้านอุดมศึกษาของประเทศไทย เพื่อหาจุดทางปรับปรุงหรือปฏิรูประบบมหาวิทยาลัยให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในสังคม และ

ให้อยู่ในรูปแบบมหาวิทยาลัยสากล มันก็ก่อกำเนิดของคาร์วิน ที่เสนอต่อรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงครามมีอิทธิพลต่อการกำหนดอุดมการณ์และนโยบายการอุดมศึกษาของไทยมาก โดยสาระของข้อเสนอดังกล่าวครอบคลุมประเด็นต่างๆ คือ 1) มหาวิทยาลัยควรมีการวิจัยค้นคว้าพร้อมกันไปกับการสอน 2) องค์การมหาวิทยาลัยควรก่อตั้งให้สอดคล้องกับมหาวิทยาลัยสากล 3) มหาวิทยาลัยไทยที่มีอยู่เดิมควรแยกตัวออกจากสังกัดตามกระทรวงต่างๆ และ 4) ควรมีมหาวิทยาลัยแกนแห่งหนึ่งคือมหาวิทยาลัยกรุงเทพ และให้มหาวิทยาลัยอื่นๆเป็นสาขา ซึ่งต่อมาในปี พ.ศ.2499 รัฐบาลจึงได้ตั้งสภามหาวิทยาลัยแห่งชาติขึ้นเพื่อทำหน้าที่เป็นองค์การกำหนดนโยบาย และบริหารมหาวิทยาลัยในด้านกำหนดงบประมาณ การเปลี่ยนแปลงการจัดองค์การ การอนุมัติหลักสูตร การกำหนดโครงสร้างและคุณสมบัติของตำแหน่งวิชาการ และรักษามาตรฐานวิชาการ

ต่อมาในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ การอุดมศึกษาของไทยมีบทบาทในการรับใช้อุดมการณ์และนโยบายของรัฐบาลมากขึ้น โดยเฉพาะการผลิตกำลังคนเพื่อป้อนเข้าไปในระบบและกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจรูปแบบใหม่ ที่เน้นยุทธศาสตร์ของทุนนิยมอุตสาหกรรม รัฐบาลกำหนดนโยบายโดยมุ่งพัฒนามหาวิทยาลัยที่มีอยู่เดิม โดยนโยบายดังกล่าวนี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลทางความคิดของคาร์วิน ในขณะที่เดียวกันรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ก็มียุทธศาสตร์ที่จะขยายการอุดมศึกษาออกไปสู่ภูมิภาค คณะรัฐมนตรีจึงมีมติให้จัดตั้งมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ขึ้นในปี พ.ศ.2503 และมหาวิทยาลัยขอนแก่นในปี พ.ศ.2505 หลังจากจอมพลสฤษดิ์ได้เสียชีวิตในปี พ.ศ.2506 ก็มาถึงสมัยจอมพลถนอม กิตติขจร ซึ่งได้ดำเนินนโยบายอุดมศึกษาตามกรอบนโยบายที่วางไว้พัฒนามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์จึงได้รับการก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ.2508

ซึ่งนอกจากอุดมการณ์หลักของการผลิตทรัพยากรบุคคลตามความต้องการของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติดังกล่าวแล้ว การเติบโตและขยายตัวของสถาบันมหาวิทยาลัยทั้งในด้านโครงสร้างและปริมาณยังเกิดขึ้นเรื่อยๆ ในปีพ.ศ. 2514 มีการก่อตั้งมหาวิทยาลัยรามคำแหงซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยเปิด และมีการจัดตั้งสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าในปีเดียวกัน ต่อมาก็ยังได้เปิดมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช เป็นมหาวิทยาลัยที่ใช้ระบบการเรียนการสอนทางไกลในปี พ.ศ.2521 (วิรัช ดันศิริ, 2549: 193) นอกจากนี้ยังมีการเคลื่อนไหวที่เน้นการจัดการศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรี ซึ่งสะท้อนให้เห็นมาตรการหรือนโยบายที่จะผลิตกำลังคนในสาขาวิชาการชั้นสูงเพื่อตอบสนองต่ออุดมการณ์ของการพัฒนาประเทศ การจัดตั้งสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (National Institute of Development Administration หรือ NIDA) ในปี พ.ศ.2509 และการจัดตั้งบัณฑิตวิทยาลัยในมหาวิทยาลัยต่างๆ เป็นปรากฏการณ์ที่เชื่อมโยงกับการเคลื่อนไหวดังกล่าว ในปีถัดๆ มาการขยายการอุดมศึกษาไปสู่ภาคเอกชนก็ได้เริ่มปรากฏขึ้น ตั้งแต่ พ.ศ.2508 สภาการศึกษาแห่งชาติได้ดำเนินการปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติและวางระเบียบข้อบังคับเพื่อเปิดโอกาสให้

เอกชนเข้ามาร่วมจัดการอุดมศึกษาของชาติ และพระราชบัญญัติวิทยาลัยเอกชนได้รับการประกาศใช้ครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ.2512 จึงนับได้ว่าเป็นครั้งแรกในประวัติการศึกษาของประเทศไทยที่ได้มีสถาบันอุดมศึกษาเอกชนขึ้น แต่ในระยะแรกวิทยาลัยเอกชนได้รับอนุมัติให้สอนเพียงหลักสูตรระดับต่ำกว่าปริญญาตรี วิทยาลัยเอกชนในระยะแรกจึงมีฐานะเป็นเพียงอนุปริญญาตรี หรือ Junior College (วิจิตร ศรีธำณ, 2518: 38) จนกระทั่งในปี พ.ศ.2514 สถาบันอุดมศึกษาเอกชนจึงได้มีฐานะเป็นสถาบันระดับปริญญาโดยสมบูรณ์

2.4 บทบาทมหาวิทยาลัยไทย

2.4.1 บทบาทมหาวิทยาลัย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำให้ผู้วิจัยสามารถจำแนกบทบาทของมหาวิทยาลัยได้ 4 ประการหลักๆ คือ บทบาทในการสอนหรือถ่ายทอดวิทยาการขั้นสูง, บทบาทในการวิจัย, บทบาทในการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และบทบาทในการบริการทางวิชาการแก่สังคมหรือชุมชน

2.4.1.1 บทบาทในการสอนหรือถ่ายทอดวิทยาการขั้นสูง คือการแสวงหาความรู้ด้วยวิธีการต่างๆ และถ่ายทอดไปสู่ผู้เรียนทั้งด้านความรู้ ทักษะ และ การอบรมด้านคุณธรรม (โกวิท กังถันท์, 2528: 135) เพื่อเตรียมคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในสังคม

2.4.1.2 บทบาทในการวิจัย คือ การบุกเบิก แสวงหา หรือสร้างความรู้ใหม่ ทั้งวิจัยบริสุทธิ์และวิจัยประยุกต์ (วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา, 2530: 83) เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาศาสตร์สาขาวิชาต่างๆ และเป็นการพัฒนาคุณภาพของสังคมให้ดีขึ้น

2.4.1.3 บทบาทในการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม คือ เป็นผู้ที่ธำรงไว้ซึ่งมรดกทางศิลปะ ประเพณี วัฒนธรรม และวิทยาการที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ ให้สังคมได้เจริญในปัญญาและสุนทรียะที่จะเข้าใจในความผสมกลมกลืนระหว่างมนุษย์ของสังคม การพัฒนา และ ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม (ตีปพนนท์ เกตุทัต, 2531: 20)

2.4.1.4 บทบาทในการบริการทางวิชาการแก่สังคมหรือชุมชน คือ การมีส่วนร่วมรับคิดชอบ โดยการให้บริการ และชี้แนะแนวทางในการแก้ไขปัญหา โดยเฉพาะในเชิงวิชาการแก่สังคมหรือชุมชน (สุภรณ์ ศรีพหล, 2531 และ Fossard, 1970 อ้างถึงใน พาชิตชนัด ศิริพานิช, ปรีชา วิจิตรธรรมรส, ศิวิภา พัฒนพันธ์ชัย และปิยวดี ไชวิจุงกิจ, 2543: 1)

มหาวิทยาลัยทั่วโลกไม่เฉพาะแต่ในประเทศไทยเท่านั้นที่มีหน้าที่หลักใน 4 ประการดังกล่าวข้างต้น (พาชิตชนัด ศิริพานิช และคณะ, 2543: 1) ซึ่งนอกจากหน้าที่หลัก 4 ประการนี้แล้ว

ศุภานดา ตีโพธิ์กลาง, ศุภติ บรรจงแค้น, สุวัฒน์ จุลสุวรรณ และเวเนชยพจนวาทิน สุระกาญจน์ (2542: 7) ยังได้กล่าวว่ามหาวิทชาลัยยังมีบทบาทอีก 3 ประการอันได้แก่ การชี้แนะสังคม, เดือนสติสังคม และการสนองตอบสังคม

ในแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ของไทย ได้กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายหลักของการพัฒนาอุดมศึกษาไทยไว้ดังนี้

2.4.2 วัตถุประสงค์หลัก

2.4.2.1 เพื่อสร้างคนไทยให้มีคุณภาพทั้งในด้านวิชาการและวิชาชีพ มีความรู้และทักษะที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศ ชุมชน และท้องถิ่น มีสติปัญญา มีคุณธรรม จริยธรรม มีวินัย มีจิตสำนึกในการสร้างงานของตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถเรียนรู้อย่างต่อเนื่องด้วยตนเองตลอดชีวิต มีปริมาณและคุณภาพเพียงพอในการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

2.4.2.2 เพื่อสร้างสรรค์องค์ความรู้และภูมิปัญญาไทย มีการศึกษาวิจัยและนวัตกรรมที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศ ชุมชน และท้องถิ่น สร้างเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ช่วยแก้ปัญหาวิกฤติของชาติ และส่งเสริมบทบาทของประเทศในการเป็นศูนย์กลางการศึกษาในกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน

2.4.2.3 เพื่อสร้างรากฐานการพัฒนาให้เกิดความมั่นคงของชุมชนและท้องถิ่นให้มีความรับผิดชอบตนเอง สามารถพึ่งพาตนเองได้ รู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และมีการศึกษาที่เพียงพอ

2.4.2.4 เพื่อปรับปรุงระบบบริหารและการจัดการอุดมศึกษาทั้งในระดับรัฐบาล และระดับสถาบันให้มีความอิสระก่อตัว เกิดประสิทธิภาพและคุณภาพ ทันต่อความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยี โดยให้ภาคเอกชน ชุมชน และสังคมมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่ออุดมศึกษาเพิ่มมากขึ้น

2.4.3 เป้าหมายหลัก

2.4.3.1 มุ่งปรับเปลี่ยนกระบวนการพัฒนาอุดมศึกษา ไปสู่การพัฒนาในเชิงคุณภาพ มุ่งลดความสูญเปล่าทางการศึกษา เพื่อให้เกิดการขยายตัวเชิงปริมาณจากทรัพยากรที่มีอยู่ในปัจจุบันเป็นหลัก

2.4.3.2 มุ่งส่งเสริมสนับสนุนความรับผิดชอบต่อการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา ไปสู่ภาคเอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น

2.4.3.3 มุ่งกระจายโอกาสการได้รับการศึกษาระดับอุดมศึกษาให้กว้างขวางทั่วถึง มีใจเฉพาะกลุ่มผู้สำเร็จการศึกษาระดับพื้นฐานเท่านั้น แต่ต้องรวมถึงกำลังแรงงานปัจจุบันทั้งในและนอกสถานประกอบการ

2.4.3.4 มุ่งปรับบทบาทและพันธกิจของอุดมศึกษาโดยนำชุมชน ท้องถิ่น และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมาร่วมวางรากฐานกรอบแนวคิดในการพัฒนาอุดมศึกษา

2.4.3.5 มุ่งพัฒนาสถาบันอุดมศึกษาให้มีเอกภาพเชิงนโยบายและมาตรฐานการศึกษา มีความรับผิดชอบต่อสังคมสามารถตรวจสอบได้

2.4.3.6 มุ่งพัฒนาสถาบันอุดมศึกษาให้มีความหลากหลายในการปฏิบัติการกิจกรรม นโยบาย ทั้งที่มุ่งพัฒนาไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการระดับนานาชาติ เพื่อการแข่งขันของประเทศ และสถาบันเพื่อพัฒนาสังคมชุมชนและท้องถิ่น

2.4.4 หัวใจวัด

ผลการวิจัยเรื่อง บทบาทและศักยภาพของมหาวิทยาลัยในการเสริมสร้างและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อรองรับการเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 โดยสถาบันทรัพยากรมนุษย์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2543 อ้างถึงใน มานิต บุญประเสริฐ และคณะ, 2546: 94-96) ได้กล่าวถึงศักยภาพ 7 ประการที่สำคัญ ที่จะทำให้มหาวิทยาลัยมีบทบาทในเรื่องการสอน การวิจัย การให้บริการทางวิชาการแก่สังคม และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชาติได้อย่างสมบูรณ์ต้องประกอบด้วย

2.4.4.1 คุณภาพของอาจารย์ พิจารณาจากคุณภาพของผลงานทางวิชาการ, คุณวุฒิ และวุฒิทางการศึกษา และผลการประเมินการสอนจากนักศึกษา

2.4.4.2 หลักสูตรที่เหมาะสม พิจารณาจากการเป็นหลักสูตรที่ตอบสนองต่อความต้องการของสังคมไทย แก้ปัญหาและมุ่งพัฒนาประเทศ, มีการประเมินหลักสูตรและปรับปรุงหลักสูตรอยู่เสมอ, วัดคุณภาพของนักศึกษาที่จบออกไป และสภาวะการทำงาน

2.4.4.3 คุณภาพของการวิจัย พิจารณาจากมีการตีพิมพ์ในวารสารที่เป็นที่ยอมรับในประเทศและต่างประเทศ, เป็นประโยชน์ต่อสังคม เช่น แก้ไขปัญหาเศรษฐกิจและสังคม, สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงและพัฒนาต่อไปได้

2.4.4.4 ความเป็นสากล พิจารณาจากการมีกิจกรรมทางวิชาการกับต่างประเทศ, หน่วยงานและบุคลากรเป็นที่ยอมรับของสังคมและองค์กรต่างๆทั้งในและต่างประเทศ, หลักสูตรที่เปิดสอนมีความเป็นสากล และทันสมัยเทียบได้กับต่างประเทศ

2.4.4.5 การประกันคุณภาพ/มาตรฐานทางการศึกษา พิจารณาจากการมีการดำเนินการตรวจสอบและประเมินจากคณะกรรมการอย่างต่อเนื่อง, กำหนดคุณภาพของนักศึกษาและบัณฑิต และมีการบริหารและดำเนินงานอย่างเป็นระบบมีมาตรฐานและต่อเนื่อง

2.4.4.6 ความคุ้มค่าของการลงทุน พิจารณาจากการเป็นโครงการที่ตอบสนองและมีประโยชน์ต่อส่วนรวม สังคม ชุมชน และท้องถิ่น, เน้นโครงการที่ผ่านการวิเคราะห์ด้วยรายจ่ายและผลตอบแทน และ เกิดประโยชน์ต่อหน่วยงาน

2.4.4.7 ความเสมอภาคในการศึกษา พิจารณาจากโอกาสและสิทธิในการศึกษาที่ได้รับการสนับสนุนเท่าเทียมกัน โดยไม่มีการกีดกัน, เกณฑ์การรับนักศึกษา คุณสมบัติและการคัดเลือกนักศึกษา

2.5 การศึกษาในมหาวิทยาลัย

การจัดการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยเป็นการพัฒนากำลังคนในระดับสูงให้มีความรอบรู้ ความเชี่ยวชาญ และมีความสามารถเป็นพิเศษในสาขาวิชาต่างๆ มหาวิทยาลัยเป็นเสมือนแหล่งรวมการเพาะสติปัญญาเพื่อแสวงหาและถ่ายทอดความรู้ และความจริงทั้งหลายที่จะเกิดประโยชน์แก่สังคมและประเทศชาติ (ประเสริฐ ฒ นคร, 2519 อ้างถึงใน ทบวงมหาวิทยาลัย, 2535: 241) การจัดการเรียนการสอนในสถาบันอุดมศึกษาเป็นการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ให้เป็น ไปอย่างมีประสิทธิภาพและตรงตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรที่ได้กำหนดไว้

2.5.1 เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรี พ.ศ. 2548 (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2550) มีสาระโดยสรุปเฉพาะในส่วนของหลักสูตรปริญญาตรี 4 ปี ระบบทวิภาค ดังนี้

2.5.1.1 ปรัชญาและวัตถุประสงค์ของหลักสูตร มุ่งให้มีความสัมพันธ์สอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาของชาติ ปรัชญาของการอุดมศึกษา ปรัชญาของสถาบันอุดมศึกษาและมาตรฐานทางวิชาการและวิชาชีพของสาขาวิชานั้นๆ โดยมุ่งเน้นการผลิตบัณฑิตให้มีความรอบรู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์และสังเคราะห์อย่างเป็นระบบ หมั่นแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง และสามารถติดต่อสื่อสารกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี รวมทั้งเป็นผู้มีคุณธรรมและจริยธรรม

2.5.1.2 ระบบการจัดการศึกษา ใช้ระบบทวิภาค โดย 1 ปีการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ภาคการศึกษาปกติ มีระยะเวลาศึกษาไม่น้อยกว่า 15 สัปดาห์ ต่อหนึ่งภาคการศึกษาปกติ

สถาบันอุดมศึกษาที่เปิดการศึกษาภาคฤดูร้อนให้กำหนดระยะเวลาและจำนวนหน่วยกิต โดยมีสัดส่วนเทียบเคียงได้กับการศึกษาภาคปกติ

2.5.1.3 การคิดหน่วยกิต

- 1) รายวิชาภาคฤดูร้อนที่ใช้เวลาบรรยายหรืออภิปรายปัญหาไม่น้อยกว่า 15 ชั่วโมงต่อภาคการศึกษาปกติให้มีค่าเท่ากับ 1 หน่วยกิตระบบทวิภาค
- 2) รายวิชาภาคปฏิบัติที่ใช้เวลาฝึก หรือ ทดลองไม่น้อยกว่า 30 ชั่วโมงต่อภาคการศึกษาปกติให้มีค่าเท่ากับ 1 หน่วยกิตระบบทวิภาค
- 3) การฝึกงานหรือการฝึกภาคสนามที่ใช้เวลาฝึกไม่น้อยกว่า 45 ชั่วโมงต่อการศึกษาปกติให้มีค่าเท่ากับ 1 หน่วยกิตระบบทวิภาค
- 4) การทำโครงการหรือกิจกรรมการเรียนอื่นใดที่ใช้เวลาไม่น้อยกว่า 45 ชั่วโมงต่อการศึกษาปกติให้มีค่าเท่ากับ 1 หน่วยกิตระบบทวิภาค

2.5.1.4 จำนวนหน่วยกิตรวมและระยะเวลาการศึกษา หลักสูตรปริญญาตรี (4 ปี) ให้มีจำนวนหน่วยกิตรวมไม่น้อยกว่า 120 หน่วยกิต ใช้เวลาศึกษาไม่เกิน 8 ปีการศึกษา สำหรับการลงทะเบียนเรียนเต็มเวลา และไม่เกิน 12 ปีการศึกษา สำหรับการลงทะเบียนเรียนไม่เต็มเวลา โดย การเริ่มนับระยะเวลาการศึกษานั้นให้เริ่มนับจากวันที่เปิดภาคการศึกษาแรกที่รับเข้าศึกษาใน หลักสูตรนั้น

2.5.1.5 โครงสร้างหลักสูตร ประกอบด้วย หมวดวิชาศึกษาทั่วไป หมวดวิชาเฉพาะ และหมวดวิชาเลือกเสรี โดยมีสัดส่วนจำนวนหน่วยกิตของแต่ละหมวดวิชาดังนี้

1) หมวดวิชาศึกษาทั่วไป หมายถึงวิชาที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรอบรู้ อย่างกว้างขวาง มีโลกทัศน์ที่กว้างไกล มีความเข้าใจธรรมชาติ ตนเอง ผู้อื่น และสังคม เป็นผู้ใฝ่รู้ สามารถคิดอย่างมีเหตุผล สามารถใช้ภาษาในการติดต่อสื่อสารความหมายได้ดี มีคุณธรรม ตระหนักในคุณค่าของศิลปะและวัฒนธรรมทั้งของไทยและของประชาคมนานาชาติ สามารถนำ ความรู้ไปใช้ในการดำเนินชีวิตและดำรงตนอยู่ในสังคมได้เป็นอย่างดี ซึ่งสถาบันอุดมศึกษาสามารถ จัดวิชาศึกษาทั่วไปในลักษณะจำแนกเป็นรายวิชาหรือมีลักษณะบูรณาการก็ได้ โดยมีเนื้อหาที่ ครอบคลุมสาระของกลุ่มวิชาสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ ภาษา และกลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์กับ คณิตศาสตร์ในสัดส่วนที่เหมาะสม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของวิชาศึกษาทั่วไป โดยมีจำนวน หน่วยกิตรวมไม่น้อยกว่า 30 หน่วยกิต

2) หมวดวิชาเฉพาะ หมายถึง วิชาแกน วิชาเฉพาะด้าน วิชาพื้นฐานวิชาชีพ และวิชาชีพที่มุ่งหมายให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ และปฏิบัติงานได้ โดยหลักสูตรปริญญาตรี (4 ปี) ให้มีจำนวนหน่วยกิตหมวดวิชาเฉพาะรวมไม่น้อยกว่า 84 หน่วยกิต ซึ่งสถาบันอุดมศึกษาอาจจัด

หมวดวิชาเฉพาะในลักษณะวิชาเอกเดี่ยว วิชาเอกคู่ หรือวิชาเอกและวิชาโทก็ได้ โดยวิชาเอกต้องมีจำนวนหน่วยกิตไม่น้อยกว่า 30 หน่วยกิต และวิชาโทไม่น้อยกว่า 15 หน่วยกิต ในกรณีจัดหลักสูตรแบบวิชาเอกคู่ ต้องเพิ่มจำนวนหน่วยกิตของวิชาเอกอีกไม่น้อยกว่า 30 หน่วยกิต และให้มีจำนวนหน่วยกิตรวมไม่น้อยกว่า 150 หน่วยกิต

3) หมวดวิชาเลือกเสรี หมายถึง วิชาที่มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ ตามที่ตนเองถนัดหรือสนใจ โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเลือกเรียนรายวิชาใดๆ ในหลักสูตรระดับปริญญาตรี โดยให้มีจำนวนหน่วยกิตรวมไม่น้อยกว่า 6 หน่วยกิต

สถาบันอุดมศึกษาอาจยกเว้นหรือเทียบโอนหน่วยกิตรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป หมวดวิชาเฉพาะ และหมวดวิชาเลือกเสรีให้กับนักศึกษาที่มีความรู้ความสามารถที่สามารถวัดมาตรฐานได้ ทั้งนี้ นักศึกษาต้องศึกษาให้ครบตามจำนวนหน่วยกิตที่กำหนดไว้ในเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรและเป็นไปตามหลักเกณฑ์การเทียบโอนผลการเรียนระดับปริญญาเข้าสู่การศึกษาในระบบ และแนวปฏิบัติที่เกี่ยวกับการเทียบโอน ของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

2.5.1.6 จำนวนและคุณภาพของอาจารย์ ต้องมีอาจารย์ประจำหลักสูตรตลอดระยะเวลาที่จัดการศึกษาตามหลักสูตรนั้น ซึ่งมีคุณวุฒิตรงหรือสัมพันธ์กับสาขาวิชาที่เปิดสอน ไม่น้อยกว่า 5 คน และในจำนวนนั้นต้องมีคุณวุฒิไม่ต่ำกว่าปริญญาโทหรือเทียบเท่า หรือดำรงตำแหน่งทางวิชาการ ไม่ต่ำกว่าผู้ช่วยศาสตราจารย์ อย่างน้อย 2 คน โดย อาจารย์ประจำในแต่ละหลักสูตรจะเป็นอาจารย์ประจำเกินกว่า 1 หลักสูตรในเวลาเดียวกันไม่ได้

2.5.1.7 คุณสมบัติของผู้ศึกษา ผู้ศึกษาหลักสูตรปริญญาตรี (4 ปี 5 ปี และไม่น้อยกว่า 6 ปี) ต้องสำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า

2.5.1.8 การลงทะเบียนเรียน ให้ลงทะเบียนเรียนได้ไม่น้อยกว่า 9 หน่วยกิตและไม่เกิน 22 หน่วยกิตในแต่ละภาคการศึกษาปกติ สำหรับการลงทะเบียนเรียนเต็มเวลา ส่วนการลงทะเบียนเรียนไม่เต็มเวลาให้ลงทะเบียนเรียนได้ไม่เกิน 9 หน่วยกิตในแต่ละภาคการศึกษาปกติ และการจะสำเร็จการศึกษาได้นั้นหลักสูตรปริญญาตรี (4 ปี) จะสำเร็จการศึกษาได้ไม่ก่อน 6 ภาคการศึกษาปกติสำหรับการลงทะเบียนเรียนเต็มเวลา และไม่ก่อน 14 ภาคการศึกษาปกติสำหรับการลงทะเบียนเรียนไม่เต็มเวลา สำหรับการลงทะเบียนเรียนในภาคฤดูร้อนนั้นให้มีการลงทะเบียนเรียนได้ไม่เกิน 9 หน่วยกิต

2.5.1.9 เกณฑ์การวัดผลและการสำเร็จการศึกษา ให้สถาบันอุดมศึกษากำหนดเกณฑ์การวัดผล เกณฑ์ขั้นต่ำของแต่ละรายวิชา และเกณฑ์การสำเร็จการศึกษาตามหลักสูตร โดยจะต้องเรียนครบตามจำนวนหน่วยกิตที่กำหนดไว้ในหลักสูตร และจะต้องได้ระดับคะแนนเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 2.00 จากระบบ 4 ระดับคะแนนหรือเทียบเท่าจึงจะถือว่าเรียนจบหลักสูตรปริญญาตรี ซึ่ง

สถาบันอุดมศึกษาที่ใช้ระบบการวัดผลและการสำเร็จการศึกษาที่แตกต่างจากนี้จะต้องกำหนดให้มีค่าเทียบเคียงกันได้

2.5.1.10 ชื่อปริญญา สถาบันอุดมศึกษาที่มีการตราพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยปริญญาในสาขาวิชา และอักษรย่อสำหรับสาขาวิชาไว้แล้ว ให้ใช้ชื่อปริญญาตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกานั้น แต่ในกรณีที่ปริญญาใดยังไม่ได้กำหนดชื่อไว้ในพระราชกฤษฎีกา หรือกรณีที่สถาบันอุดมศึกษาใดไม่มีการตราพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยปริญญาในสาขาวิชา และอักษรย่อสำหรับสาขาวิชา ให้ใช้ชื่อปริญญาตามหลักเกณฑ์การกำหนดชื่อปริญญา ตามที่สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษากำหนด

2.5.1.11 การประกันคุณภาพของหลักสูตร ให้ทุกหลักสูตรกำหนดระบบการประกันคุณภาพของหลักสูตรให้ชัดเจน ซึ่งอย่างน้อยจะต้องประกอบด้วยประเด็นหลัก 4 ประเด็นคือ การบริหารหลักสูตร, ทรัพยากรประกอบการเรียนการสอน, การสนับสนุนและการให้คำแนะนำนักศึกษา, ความต้องการของตลาดแรงงาน สังคม และ/หรือความพึงพอใจของผู้รับบัณฑิต

2.5.1.12 การพัฒนาหลักสูตร ให้ทุกหลักสูตรมีการพัฒนาหลักสูตรให้มีความทันสมัย แสดงการปรับปรุงดัชนีด้านมาตรฐานและคุณภาพการศึกษาเป็นระยะๆ อย่างน้อยทุกๆ 5 ปี และมีการประเมินเพื่อพัฒนาหลักสูตรอย่างต่อเนื่องทุก 5 ปี

2.5.2 หลักสูตร

หลักสูตร หมายถึง ข้อกำหนดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่เขียนขึ้นอย่างเป็นทางการหรือผ่านการร่างอย่างเป็นระบบ (พิมพ์พรธ เทพสุเมธานนท์และคณะ, 2544: 309) ประกอบด้วยปรัชญาแนวคิด หลักการ จุดมุ่งหมาย เนื้อหาวิชาการ กระบวนการเรียนการสอน และการประเมินผล (วิชัย คันศิริ, 2549: 216) หลักสูตรเป็นหัวใจสำคัญของการศึกษา ซึ่งเกี่ยวข้องกับบุคคลหลายฝ่าย เช่น อาจารย์ นักศึกษา นักบริหารการศึกษา และประชาชน หลักสูตรเปรียบเสมือนเครื่องชี้แนะแนวทางว่าควรจะดำเนินการจัดการศึกษาไปในแนวทางใด (ชมพันธุ์ ฤกษ์พร ฌ อุตชยา, 2530: 1) จุดมุ่งหมายของหลักสูตรเป็นตัวกำหนดคุณสมบัติหรือคุณลักษณะที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน เนื้อหาวิชาเป็นตัวกำหนดขอบข่ายประสบการณ์การเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับผู้เรียนที่ใช้เป็นสื่อ นำทางให้ผู้เรียนได้บรรลุผลตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้ กระบวนการเรียนการสอนเป็นกลวิธีหรือกลยุทธ์ที่ใช้กระตุ้นให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้และแสดงพฤติกรรม โดยใช้สื่อการเรียนที่ประดิษฐ์คิดค้น ที่สอดคล้องกับสถานการณ์หรือเรื่องราวตามเนื้อหา ส่วนการวัดและการประเมินผลนั้น เป็นวิธีการในการตรวจสอบสภาพของผู้เรียนว่า มีคุณสมบัติหรือคุณลักษณะตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ นอกจากนี้ ช่วยตรวจสอบสภาพการเรียนการสอนที่ใช้ว่า

เหมาะสมเพียงใด และยิ่งกว่านั้นยังช่วยบ่งบอกว่า หลักสูตรที่กำหนดขึ้นนั้น มีความเหมาะสมหรือไม่อย่างไร (ระวีวรรณ อยู่สำราญ, 2545: 15 อ้างถึงใน ปรีชา หมั่นคง, 2547: 12) ซึ่งทาบ (Taba, 1962: 10 อ้างถึงใน ปรีชา หมั่นคง, 2547: 12-13) ได้ให้แนวคิดว่าหลักสูตร ไม่ว่าจะมียุทธศาสตร์อย่างไร จะมีองค์ประกอบอย่างน้อยที่สุด 4 อย่าง คือ 1) วัตถุประสงค์ หมายถึง สิ่งที่เราคาดหวังได้ว่า เมื่อผู้เรียนผ่านหลักสูตรนี้แล้วควรมีคุณสมบัติอย่างไร วัตถุประสงค์นี้มีทั้ง วัตถุประสงค์ทั่วไป และวัตถุประสงค์เฉพาะ 2) เนื้อหาวิชาและประสบการณ์เรียนรู้ หมายถึง เนื้อหาสาระและประสบการณ์ที่ผู้เรียนได้รับเพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจหรือมีคุณลักษณะต่างๆ ตรงตามที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ 3) กระบวนการเรียนการสอน หมายถึง แผนการสอนในการนำหลักสูตรไปสู่การจัดการเรียนการสอน เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรกำหนด หรือเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้และประสบการณ์ตามที่กำหนด 4) การประเมินผลผลิต หมายถึง โครงการที่จะประเมินเพื่อดูว่าผลผลิตที่ได้เป็นไปตามที่หลักสูตรกำหนดหรือไม่

ในเรื่องหลักสูตรในระดับอุดมศึกษานั้น โทเจอร์ สีนลาร์ค (2524: 20-21) มีความเห็นว่า ควรจะเน้นเป็นพิเศษในเรื่องของเนื้อหา และองค์ประกอบต่างๆ ที่เกี่ยวกับเนื้อหา รวมทั้งกิจกรรมที่ดำเนินไปเพื่อเนื้อหาดังกล่าว เพราะชีวิตนอกห้องเรียนนอกเหนือจากเนื้อหาแล้วอาจารย์จะมีบทบาทน้อย ผู้เรียนย่อมมีอิสระที่จะรับและเลือก โดยเสรี ส่วนคุณลักษณะของหลักสูตรที่คินันท์ คินีย์ สุกเมธ (2528: 9 อ้างถึงใน พิมพ์พรหม เทพสุเมธานนท์ และคณะ, 2544: 314) กล่าวว่า ควรมีคุณลักษณะ คือ 1) หลักสูตรควรมีความคล่องตัว และสามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ต่างๆ ได้เป็นอย่างดี 2) หลักสูตรควรเป็นเครื่องมือที่จะช่วยทำให้การเรียนการสอนได้บรรลุผลตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้ 3) หลักสูตรควรได้รับการจัดทำหรือพัฒนาจากคณะบุคคลหลายฝ่าย เช่น ครู ผู้ปกครอง นักวิชาการ นักพัฒนาหลักสูตร และผู้บริหาร ได้มีส่วนร่วมและรับรู้ 4) หลักสูตรที่ดี ต้องมีกระบวนการที่ต่อเนื่อง 5) การพัฒนาหลักสูตร ควรคำนึงถึงข้อมูลพื้นฐานด้านต่างๆ เช่น ปรัชญาการศึกษา จิตวิทยาการเรียนรู้ ฯลฯ 6) หลักสูตรจะต้องจัดได้ตรงตามความมุ่งหมายของการศึกษาแห่งชาติ 7) หลักสูตรควรมีเนื้อหาสาระของเรื่องที่สอนบริบูรณ์เพียงพอที่จะช่วยให้คนคิดเป็นทำเป็น และมีพัฒนาการทุกด้าน 8) หลักสูตรควรบอกแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนไว้ให้ได้ 9) หลักสูตรควรชี้แนะเกี่ยวกับสื่อการสอนไว้อย่างเหมาะสม 10) หลักสูตรควรบอกแนวทางเพื่อการวัดและประเมินผลการสอนไว้ให้ 11) หลักสูตรควรมีลักษณะสนองความต้องการและความสนใจทั้งของนักเรียนและสังคม

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า หลักสูตรเป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่เขียนขึ้นอย่างเป็นทางการ เป็นหัวใจสำคัญของการศึกษา ซึ่งเปรียบเสมือนเครื่องชี้นำแนวทางการศึกษาให้ไปสู่เป้าหมายหรือผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ได้ หลักสูตรจะประกอบด้วย 4 ส่วนหลักที่สำคัญ คือ

วัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมาย เนื้อหาวิชาของหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน และการวัดผลจุดมุ่งหมายของหลักสูตรเป็นตัวกำหนดคุณลักษณะที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน เนื้อหาวิชาเป็นสิ่งที่กำหนดขอบข่ายประสบการณ์การเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับผู้เรียน กระบวนการเรียนการสอนเป็นกลวิธีที่ใช้กระตุ้นให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้โดยมีสื่อการเรียนการสอนประกอบ ส่วนการวัดและประเมินผลนั้นเป็นการตรวจสอบถึงความเหมาะสมของหลักสูตรที่กำหนดขึ้นและเป็นการตรวจสอบผู้เรียน

2.5.3 อาจารย์ผู้สอน

การสอนในระดับอุดมศึกษานั้น ผู้สอนมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อประสิทธิภาพการสอน บทบาทของผู้สอนในระดับอุดมศึกษาที่มีประสิทธิภาพนั้น จะต้องเป็นผู้มีความรู้และประสบการณ์ในวิชาที่สอนเป็นอย่างดี รวมทั้งต้องเป็นผู้มีเหตุผล รู้จักคิด อ่าน ขอมรับในตนเอง ค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมในสาขาวิชาที่สอน มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน (สมสุข ชีระพิจิตร, มปป: 2-4 อ้างถึงใน จันทร์เพ็ญ หงษ์ทอง, 2545: 29) ผู้สอนที่มีประสิทธิภาพจะสามารถพัฒนาทักษะการคิดของผู้เรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทุกด้าน ดำเนินการหรือจัดการกิจกรรมในชั้นเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ถ่ายทอดความรู้ได้ดี สามารถประเมินผลการเรียนและปรับวิธีการสอนให้สอดคล้องกับความแตกต่างระหว่างผู้เรียนได้อย่างเหมาะสม (Glover and Bruning, 1990: 6 อ้างถึงใน ประสาท อิศรปริศา, 2549: 19) ซึ่งบิดเคิล (Biddle, 1967: 396-397 อ้างถึงใน ปรีชาหมั่นคง, 2547: 22) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะที่สำคัญของอาจารย์ว่า ประกอบด้วย การกระทำของครูโดยตรง ยกย่องชมเชยนักเรียน รับฟังความคิดเห็นและเป็นที่ปรึกษาในการตอบปัญหาหรือแก้ไขปัญหของนักเรียนได้ ก่อปรด้วยความประพฤติดีดีและบทบาทการสอนที่ดี ส่วนกู๊ด (Good, 1983: 127-144 อ้างถึงใน พระมหาปราโมทย์ วงศ์ราพันธ์, 2548: 37) กล่าวว่า เพราะว่าคุณภาพของผู้สอนมีผลต่อการเรียนการสอน การสอนอย่างตั้งใจจริง (Active Teaching) โดยเฉพาะอย่างยิ่งตอนที่เริ่มบทเรียน จะทำให้ผู้เรียนมีผลการเรียนที่ดีขึ้น ทั้งนี้ เพราะผู้สอนที่สอนอย่างตั้งใจจริง จะมีความเข้าใจความคิดรวบยอดของสิ่งที่สอน สามารถอธิบายความหมายได้อย่างถูกต้องชัดเจน จัดกิจกรรมได้อย่างเหมาะสม เตรียมเรื่องที่จะสอนมาก่อน เอาใจใส่และสนใจการเรียนรู้ของผู้เรียนมาก หากผู้เรียนไม่เข้าใจจะสอนใหม่จนผู้เรียนเข้าใจ

ในรายงานการประชุมระดับชาติเรื่อง “บัณฑิตไทยในอุดมคติ” (จันทร์เพ็ญ หงษ์ทอง, 2545: 31) ได้กล่าวถึงครูในศตวรรษที่ 21 ที่มีลักษณะดังนี้ 1) มีความรู้ในวิชาพื้นฐานสามารถประสานสัมพันธ์ให้ศิษย์นำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ 2) รู้ทิศทางของประเทศและทันเหตุการณ์ของโลก 3) สนองศิษย์ให้คิดวิเคราะห์และทำงานเป็น 4) เป็นผู้ส่งเสริม เชื่อมระหว่างวิทยาศาสตร์

เทคโนโลยีกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและความเป็นเอกลักษณ์ไทย 5) เป็นผู้ส่งเสริมสิทธิมนุษยชน และประชาธิปไตย 6) ต้องประพฤติและปรับปรุงตนเอง ให้เหมาะสมกับอาชีพครู 7) ต้องปรับปรุงตนเองให้ทันสมัย และรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจ การเมือง

ส่วน เพ็ญรุท นุบผามาตะนัง (2543: 51-54) ได้เสนอแนะว่าครูในยุคข้อมูลข่าวสารควรมี ลักษณะดังนี้ 1) มีความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีและสื่อการเรียนการสอน เช่น คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต ซิตีรอม คอมพิวเตอร์ช่วยสอน เป็นต้น 2) เป็นคนที่ทันสมัย มีวิสัยทัศน์ มีลักษณะมองกว้าง คิดไกล ใฝ่ดี รู้ทันการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษา มีความรู้ในรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ และนโยบายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นผู้สนใจใคร่รู้ หมั่นพัฒนาตนเองและพัฒนางานในหน้าที่อยู่เสมอ 3) มีหัวใจนักปราชญ์ กล่าวคือจะต้องมีทักษะในการฟัง พูด อ่าน เขียน รู้จักการปรับบทบาทในด้านต่างๆ ให้สมดุล 4) เปลี่ยนบทบาทจากผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวก เน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้ศึกษาค้นคว้าและสร้างความรู้ด้วยตนเอง โดยครูอำนวยความสะดวกทั้งในเรื่องวัสดุ อุปกรณ์ สื่อ และเทคโนโลยีต่างๆ ให้ผู้เรียนได้ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ในการพัฒนาความรู้ความสามารถของเขาอย่างเต็มศักยภาพแต่ละบุคคล 5) จัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยจัดประสบการณ์มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการคิดวางแผน ปฏิบัติตามแผน จนสามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง 6) มีคุณธรรมจริยธรรม เช่น มีความเมตตา กรุณา เสียสละ ขยัน อดทน ยุติธรรม ซื่อสัตย์สุจริต ละเอียดถี่ถ้วน ละเอียดรอบคอบ เป็นต้น รวมถึงจะต้องฝึกจิตใจให้เข้มแข็ง หนักแน่น สุจริต ซื่อตรง ประกอบด้วยเมตตา ความสุภาพอ่อนโยน 7) วัตถุประสงค์และประเมินผลตามสภาพที่แท้จริง คือ การวัดที่ใช้ความรู้และความสามารถที่แท้จริงของนักศึกษา ซึ่งสามารถทำได้หลายวิธี เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์ และการตรวจงาน เป็นต้น

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า การสอนเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ ซึ่งอาจารย์ผู้สอนที่ตื่นอกจาก จะต้องมีความรู้ ความสามารถในวิชาที่ตนเองสอนแล้ว ยังมีความจำเป็นที่จะต้องรู้ถึง ความรู้สึนึกคิดของนักศึกษา กระตุ้นให้นักศึกษากิจการการเรียนรู้ด้วยกลวิธีต่างๆ นอกจากนี้ในโลก สังคมข่าวสาร อาจารย์ยังมีความจำเป็นที่จะต้องมีความรู้รอบด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้เกี่ยวกับ เทคโนโลยี วิชาการสมัยใหม่ เป็นต้น

2.5.4 การจัดการเรียนการสอน

การเรียนการสอน หมายถึง การจัดการเรียนการสอน และการสร้างบรรยากาศในการเรียน การสอนเพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้ และสามารถนำความรู้ไปปฏิบัติได้โดยบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ประกอบกับการจัดหลักสูตร พฤติกรรมการสอนของอาจารย์ผู้สอน การนำสื่อการเรียนการสอน

มาได้อย่างถูกต้องเหมาะสม รวมถึงสัมพันธ์ภาพระหว่างผู้เรียนและผู้สอน องค์ประกอบเหล่านี้มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด (ขนิษฐา เกี่ยม, 2530: 12) บรรยากาศในการเรียนการสอนถือเป็นส่วนหนึ่งในการเอื้ออำนวยให้นักศึกษาประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ ถ้าบรรยากาศในการเรียนการสอนดีมีประสิทธิภาพ ย่อมทำให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้ เป็นบัณฑิตที่ทรงไว้ซึ่งความรู้ความสามารถ และมีคุณธรรมความมุ่งมั่นของมหาวิทยาลัย (วิชิตรา ศักดิ์สนิท, 2535: 25) อีกทั้งการมีบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนการสอนเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ผู้เรียนและผู้สอนมีความรู้สึกสบายและยอมรับซึ่งกันและกัน ทั้งผู้เรียนและผู้สอนสามารถที่จะแสดงความคิดเห็นซึ่งจะทำให้มีความรู้สึกว่ามีอะไรสิ่งที่น่าสนใจหรือตกขอบขั้น (สุมิตรา ชิตามร, 2546: 19)

วิจิตร ศรีศอาน (2519: 8-9 อ้างถึงใน เบญจวรรณ บุญประกอบพร, 2545: 13) กล่าวว่า การเรียนการสอนจะประสบความสำเร็จได้นั้น ต้องประกอบไปด้วยปัจจัยสำคัญพื้นฐาน 4 ประการ คือ 1) วางวัตถุประสงค์ของการสอนให้ชัดเจนและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตรของสถาบัน 2) สำรวจสภาพความพร้อมและความรู้พื้นฐานของผู้เรียน โดยพิจารณาความแตกต่างระหว่างบุคคล 3) เลือกวิธีการสอนให้เหมาะสมกับสภาพของผู้เรียน เช่น การบรรยาย การอภิปราย การให้ทำรายงาน โดยนำเทคโนโลยีและเทคนิคการสอนมาประกอบ 4) วัตถุประสงค์และประเมินผลเพื่อความก้าวหน้าหรือการพัฒนาของผู้เรียน

ส่วน โรไมน์ (Romine, 1974: 139-143 อ้างถึงใน จันทร์เพ็ญ หงษ์ทอง, 2545: 27) กล่าวว่า องค์ประกอบที่จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้คมีดังนี้คือ 1) บุคลิกภาพของผู้สอน ผู้สอนควรมีความกระตือรือร้น มีอารมณ์ขัน มีความสนใจที่จะสอนและเป็นกันเองกับผู้เรียน 2) การเตรียมการสอน ผู้สอนควรเตรียมการสอนเป็นอย่างดี ชี้แจงให้ผู้เรียนทราบวัตถุประสงค์ในวิชาที่เรียน รวมทั้งแนะนำหนังสืออ้างอิงต่างๆ 3) การเสนอเนื้อหา ผู้สอนควรอธิบายชัดเจน กระตุ้นให้ผู้เรียนได้คิด สามารถใช้วิธีสอนแบบต่างๆ ทำเรื่องยากให้เป็นเรื่องง่าย 4) การประเมินผล ผู้สอนควรประเมินผลเป็นขั้นๆ เพื่อเสริมแรงทางการเรียน เช่น แจงให้ผู้เรียนทราบผลการสอบโดยเร็ว และให้กำลังใจผู้เรียน 5) การรับฟังความคิดเห็นของผู้เรียน ผู้สอนควรรับฟังความคิดเห็นของผู้เรียนและประเมินตนเองเสมอ

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอนที่ดีนั้น จะทำให้นักศึกษามีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้ เป็นการสร้างบรรยากาศในการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้ และสามารถนำความรู้ไปปฏิบัติได้โดยบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

2.5.5 อาคารสถานที่และอุปกรณ์การศึกษา

เซอร์ชิล (Shershill, n.d. อ้างถึงใน สุมิตรา จิตามร, 2546:15) กล่าวไว้ว่า We Shape Our Buildings and Then They Shape Us. ซึ่งหมายถึง มนุษย์มีอิทธิพลที่จะสร้างอาคารสถานที่อย่างไรก็ได้ และในทำนองเดียวกัน อาคารสถานที่เหล่านั้นก็มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ที่อาศัยอยู่หรือใช้ประโยชน์ในอาคารสถานที่นั้นๆ ซึ่งสอดคล้องกับนักการศึกษาส่วนใหญ่ที่ยอมรับว่าสภาพด้านกายภาพมีส่วนเสริมสร้างความเจริญงอกงามให้แก่ทุกคนที่อยู่ในสถาบันอุดมศึกษา โดยวิจิตร วรคบางกูร (2524: 45) ได้กล่าวถึงอาคารสถานที่ของโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยในอุดมคติว่า ควรมีองค์ประกอบต่างๆ อย่างเหมาะสม ทั้งขนาด รูปร่าง รูปลักษณะ วัสดุ สีแสง ทัศนียภาพ ทิศทางลม การจัดระเบียบภายในอาคาร สุขลักษณะ ความปลอดภัย ความสดชื่น ความสุขสบายและความอบอุ่น

จากเอกสารกรมสามัญศึกษา (2532: 1 อ้างถึงใน ฌรัฐพล พุ่มพุ่มพล, 2546: 31) ได้กำหนดมาตรฐานเกี่ยวกับทำเลที่ตั้งของสถานศึกษาไว้ว่า สถานศึกษาจะต้องตั้งอยู่ในที่ที่เหมาะสม มีสิ่งแวดล้อมที่ดี การคมนาคม และการจัดสาธารณูปโภค โดยพิจารณา ดังนี้ 1) สถานศึกษาดังอยู่ในสถานที่ที่สามารถจัดอาคารสถานที่ได้สะดวก ประหยัดและมั่นคง ไม่เป็นที่ลุ่มหรือที่คอนเกิน ไม่สามารถจัดระบบระบายน้ำได้ดี 2) สถานศึกษาดังอยู่ในที่ที่มีสิ่งแวดล้อมที่ดี มีความปลอดภัย ห่างไกลจากแหล่งหรือสิ่งเสื่อมโทรม สิ่งรบกวน เช่น กลิ่น เสียง การสั่นสะเทือน 3) สถานศึกษาดังอยู่ในที่ที่มีการคมนาคมสะดวก ไม่ห่างไกลจากชุมชน 4) สถานศึกษาดังอยู่ในสถานที่ที่สามารถจัดการสาธารณูปโภคได้สะดวก

ในทัศนะของ ซีเกอร์ (Seager, 1961: 5-6 อ้างถึงใน อัมพัน อ่องเอี่ยม, 2541: 45) สถานศึกษาที่ดี ควรประกอบด้วยคุณลักษณะดังนี้ คือ มีขนาดกว้างพอเหมาะกับโครงการปัจจุบันและพร้อมที่จะขยายได้ในอนาคต อยู่ในสถานที่ที่ปลอดภัย สวยงามและใช้ประโยชน์ในกิจกรรมกลางแจ้งและันทนาการ ได้มากที่สุด การวางผังสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม จัดส่วนที่มีเสียงดังและสงบเงียบให้แยกออกจากกัน ตั้งอยู่ในที่ที่ก่อให้เกิดปัญหาด้านการจราจรน้อยที่สุด ระบบการจราจรภายในมหาวิทยาลัยควรแยกเป็นทางรถยนต์ จักรยาน ทางเท้า ภายในอาคารเรียนควรคำนึงถึงการระบายอากาศและแสงสว่างให้เป็นไปตามธรรมชาติ ไม่ควรอยู่ใกล้สถานที่สำหรับการจัดกิจกรรมกีฬา ซึ่งจะมีการเชียร์ส่งเสียงดัง ที่เรียนกับที่เล่น หรือที่พักผ่อนหย่อนใจควรแยกจากกัน ผู้ใช้อาคารสถานที่จึงควรระมัดระวังใช้สถานที่ต่างๆ ตามวัตถุประสงค์ให้เหมาะสม

สำหรับสื่ออุปกรณ์การเรียนการสอนนั้น ถือว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับการเรียน การสอน เพราะสื่อ สื่ออุปกรณ์การเรียนการสอนนั้นจะเป็นสิ่งที่ช่วยอำนวยความสะดวก เป็นสิ่งที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เข้าถึงความรู้ได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งบุญยืน จันทร์สว่าง (2546: 14-15 อ้างถึงใน ปรีชา หมั่นคง,

2547: 19) กล่าวว่า ปัจจุบันสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Media) นับว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนต่อการเรียนการสอนทุกระดับ สื่อเหล่านี้ได้แก่ ซีดีรอม (Compact Disc Read Only Memory หรือ CD-ROM) แผ่นวีดิทัศน์ (Videodisc) แผ่นวีดิทัศน์ระบบดิจิทัล (Digital Videodisc หรือ DVD) และ อินเทอร์เน็ต (Internet) ซึ่งเป็นเครือข่ายคอมพิวเตอร์ที่จัดเก็บสารสนเทศที่ทันสมัยเพื่อสืบค้นหาข้อมูลได้สะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น โดย พงศ์ ทรดาล (2531: 197-198 อ้างถึงใน อรวัดนา ชินพันธ์, 2548: 26) กล่าวถึงลักษณะของสื่อที่ดีว่า 1) มีความเหมาะสม สอดคล้องกับเนื้อหาและจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน 2) มีความเหมาะสมกับรูปแบบการเรียนการสอน ดังนี้ ประการที่หนึ่งสอนเป็นกลุ่มใหญ่พร้อมกัน สื่อที่ใช้จะต้องมีขนาดใหญ่พอที่ผู้เรียนจะสามารถมองเห็นได้พร้อมๆ กัน ในขณะที่ผู้สอนใช้ประกอบการอธิบาย ประการที่สองสอนเป็นกลุ่มย่อย เนื้อหาและกิจกรรมการเรียนในแต่ละกลุ่มอาจเหมือนกันหรือเรื่องราวต่อเนื่องกัน โดยใช้การหมุนเวียนเพื่อการเรียนรู้ก็ได้ สื่อที่ใช้กับกิจกรรมการเรียนลักษณะนี้จึงไม่ต้องการในเรื่องขนาดใหญ่ๆ แต่ควรมีหลายๆ ชุด ประการที่สามการสอนรายบุคคล ผู้เรียนจะเรียนรู้จากเนื้อหาหรือกิจกรรมการเรียนที่ผู้สอนจัดให้เป็นรายบุคคล สื่อที่จะให้เกิดการเรียนรู้ในลักษณะนี้จะต้องจัดเจนพอที่จะใช้เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง และเป็นสื่อขนาดเล็กได้

ส่วน กิตานันท์ มลิทอง (2531: 81-82) กล่าวถึงประโยชน์ของสื่อการเรียนการสอนว่า จะทำให้เกิดประสิทธิภาพในการเรียนการสอนดังต่อไปนี้ คือ 1) เป็นสิ่งที่ช่วยทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจเนื้อหาบทเรียนที่ผู้เรียนอยากจับต้องได้ง่ายขึ้นในระยะเวลาอันสั้น 2) สื่อจะช่วยกระตุ้นและสร้างความสนใจให้กับผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนเกิดความสนุกและไม่เบื่อหน่ายต่อการเรียน 3) การใช้สื่อจะทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจตรงกันและเกิดประสบการณ์ร่วมกัน 4) ช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนมากขึ้น

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า อาคารสถานที่ และสื่ออุปกรณ์การเรียนการสอนนั้น เป็นปัจจัยที่สนับสนุนต่อการเรียนการสอน เป็นส่วนที่ช่วยอำนวยความสะดวกต่อการเรียนของนักศึกษาและต่อการสอนของอาจารย์ เช่น ถ้าห้องเรียนมีสภาพบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนการสอนก็จะทำให้ผู้เรียนมีสมาธิในการเรียนมากกว่าสภาพห้องเรียนที่ไม่เอื้อต่อการเรียนการสอนเช่นมีอากาศร้อนอบอ้าว หรือมีเสียงอึกทึกครึกโครมเป็นต้น และสื่ออุปกรณ์การเรียนการสอนที่ดีก็เป็นตัวที่ช่วยกระตุ้นและสร้างความสนใจให้กับผู้เรียนได้เช่นกัน

2.5.6 การบริการนักศึกษา

งานบริการนักศึกษา หมายถึง การจัดดำเนินงานบริการต่างๆ ที่มหาวิทยาลัยจัดขึ้น นอกเหนือจากการเรียนการสอนในห้องเรียน เพื่อช่วยให้นักศึกษามีความพร้อมในการศึกษาเล่าเรียน ปรับตัวร่วมกับผู้อื่น ได้อย่างมีความสุข และส่งเสริมให้มีการพัฒนาด้านสติปัญญา ร่างกาย อารมณ์ และสังคม อย่างเต็มที่ เพื่อพัฒนาเป็นพลเมืองที่สมบูรณ์ต่อไป (ทูลศัลป์ เกษร, 2536: 14) ซึ่งการให้บริการนักศึกษานั้นเป็นงานที่สถาบันการศึกษาจัดขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่นักศึกษาที่ได้เข้ามาศึกษาในมหาวิทยาลัย การจัดการบริการนักศึกษาจะต้องเป็นไปเพื่อส่งเสริมพัฒนาการในทุกด้านของนักศึกษา เพื่อสร้างประสบการณ์ในการพัฒนาตนเอง โดยการจัดบริการที่สำคัญ เช่น บริการอาหาร บริการแนะแนว บริการสุขภาพอนามัย และบริการจัดหางาน ทั้งนี้เพื่อช่วยลดหรือขจัดปัญหาต่างๆ ให้แก่นักศึกษา เพื่อช่วยให้นักศึกษาเป็นบุคคลที่สมบูรณ์ทั้งสติปัญญา สังคม อารมณ์ ร่างกายและจิตใจ (สำเนาวิ ขจรศัลป์, 2538: 7 อ้างถึงใน กิตติพร พินิจการ, 2548: 23) ซึ่งศรีชัย คำวิสุข (2547: 1 อ้างถึงใน พระมหาปราโมทย์ วงศ์ราพันธ์, 2548: 39) ได้กล่าวถึงการบริการนักศึกษว่าเป็นหน้าที่สำคัญประการหนึ่งของมหาวิทยาลัย ซึ่งมีจุดมุ่งหมายคือ เพื่อรักษาไว้ถ่ายทอดและพัฒนาบรรพบุรุษของวัฒนธรรม, เพื่อพัฒนาบุคลิกภาพโดยรวมของนักศึกษา, เพื่อสร้างความเป็นพลเมืองดี และเพื่อสร้างความเป็นผู้นำ เพราะการบริการนักศึกษาเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะช่วยให้นักศึกษามีความสะดวกสบาย ปราศจากความวิตกกังวล ทำให้นักศึกษาสามารถใช้เวลาในการศึกษาได้อย่างเต็มที่ ส่วน ทริป (Tripp, 1977: 258 อ้างถึงใน ทูลศัลป์ เกษร, 2536: 14) ได้กำหนดขอบข่ายของงานบริการนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาโดยทั่วไปไว้ 4 ประการ คือ 1) ด้านสวัสดิการ เช่น บริการแนะแนว บริการเรื่องสุขภาพอนามัย บริการเรื่องอาหาร บริการด้านการเงิน บริการทดสอบ การจัดหางาน งานศิษย์เก่า 2) ด้านควบคุม เช่น การรับนักศึกษาเข้า การเก็บรักษาระเบียนนักศึกษา การลงทะเบียน ระเบียบวินัยนักศึกษา หอพักนักศึกษา 3) ด้านกิจกรรม เช่น องค์การนักศึกษา กิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรมต่างๆ รวมทั้งกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับชุมชน 4) ด้านการบริการทางวิชาการ เช่น การปฐมนิเทศ การสอนพิเศษ การสอนซ่อมเสริม เป็นต้น

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า การบริการนักศึกษานั้น เป็นงานที่มีขอบข่ายกว้างขวางมาก เพราะงานบริการของมหาวิทยาลัยที่อยู่นอกเหนือจากการเรียนการสอนก็ถือว่าเป็นงานการบริการนักศึกษาทั้งสิ้น หรือถ้าหากกล่าวให้เฉพาะเจาะจงก็คืองานบริการนักศึกษาจะมีขอบข่ายครอบคลุมใน 4 ด้าน คือด้านสวัสดิการ ด้านการควบคุม ด้านกิจกรรม และด้านบริการทางวิชาการ ซึ่งงานการบริการนักศึกษานั้นจะเป็นส่วนที่ช่วยอำนวยความสะดวกให้กับนักศึกษา ซึ่งเป็นการช่วยลดหรือขจัดปัญหาให้กับนักศึกษาได้ ไม่ว่าจะปัญหาในด้านการเรียนหรือ ปัญหาส่วนตัว

2.5.7 สังคมกลุ่มเพื่อน

สภาพแวดล้อมในสถานศึกษาเป็นสิ่งที่มียุทธผลต่อนักศึกษา เพราะเมื่อนักศึกษาได้เข้ามาศึกษาอยู่ในสถานศึกษาก็ต้องมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) กับอาจารย์และเพื่อนนักศึกษาด้วยกัน ความคิด ความอ่าน ได้รับอิทธิพลจากบุคคลเหล่านี้ แต่จำนวนกลุ่มเพื่อนมีมากกว่าจำนวนอาจารย์ อีกทั้งนักศึกษายังใช้ชีวิตนอกห้องเรียนอยู่กับกลุ่มเพื่อนมากกว่าอาจารย์อีกด้วย (ผู้วิจัย) ดังนั้นความสัมพันธ์กลุ่มเพื่อนจึงมียุทธผลต่อชีวิตความเป็นอยู่และพัฒนาการทุกด้านของนักศึกษาในสังคมของสถานศึกษา (วิไลวรรณ พิธิยานุวัฒน์ และสมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2519: 21) อ้างถึงใน เบญจวรรณ บุญประกอบพร, 2545:14) ซึ่งสภาพแวดล้อมในด้านสังคมกลุ่มเพื่อน หมายถึง ลักษณะกลุ่มเพื่อน (Peer Group) ซึ่งเป็นลักษณะของวัยรุ่นทั่วไปที่มีความต้องการที่จะอยู่ในกลุ่มอย่างมีความสุข เพราะกลุ่มเพื่อนให้ความมั่นใจและยอมรับพฤติกรรมต่างๆ ของเขา ทำให้เขามีความสบายใจ มีความสุข (วัฏธภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา, 2530ก: 45) กลุ่มเพื่อนมีความสำคัญที่มีอิทธิพลในการดำเนินชีวิต รวมทั้งมีบทบาทช่วยให้นิสิตนักศึกษาวัยรุ่นมีมโนภาพเกี่ยวกับตนเอง (Self – Concept) มากขึ้น ลักษณะพฤติกรรมมักเลียนแบบและคัดลอกตามกลุ่มเพราะต้องการการยอมรับจากกลุ่ม เมื่อมีปัญหาในการดำเนินชีวิตก็ปรึกษาเพื่อนแทนผู้ปกครอง เป็นวัยแห่งการรักเพื่อนและคิดเพื่อนมาก (ประสาธ อิศรปริศา, 2523: 213) อ้างถึงใน นิภาพรรณ วงศ์หนองแขง, 2547: 2)

ในเรื่องลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างสังคมกลุ่มเพื่อนนั้น ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ (2526: 266-268) ได้แบ่งลักษณะความสัมพันธ์ออกเป็น 2 แบบ คือ ความสัมพันธ์ทางอารมณ์ และ ความสัมพันธ์ทางปัญญา 1) ความสัมพันธ์ทางอารมณ์ เป็นความสัมพันธ์ที่ตั้งอยู่บนรากฐานของความรู้สึกและความผูกพันต่อกัน เช่น ความรู้สึกระหว่างพ่อแม่กับลูก ครูกับศิษย์ หรือเพื่อนกับเพื่อน การตัดสินใจใดๆ ก็อาศัยความรู้สึก อารมณ์ และอาวุโสเป็นหลัก กิจกรรมที่เกี่ยวเนื่องกับความสัมพันธ์อันนี้ก็เป็นกิจกรรมทางความรู้สึก ทางอารมณ์ เช่นการบันเทิง การเลี้ยงสังสรรค์ การกีฬา เป็นต้น 2) ความสัมพันธ์ทางปัญญา เป็นความสัมพันธ์ที่ตั้งอยู่บนรากฐานของเหตุผลและหลักการ อาศัยความรู้ ความคิด เหตุผลและสติปัญญาเป็นเครื่องเชื่อมโยงกัน เช่น ความรู้สึกระหว่างเพื่อนร่วมงาน การศึกษารุ่นพี่กับรุ่นน้องเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน การตัดสินใจพิจารณาปัญหาใดๆ ก็อาศัยเหตุผล หลักการและความรู้เป็นหลัก กิจกรรมที่เกี่ยวเนื่องกับความสัมพันธ์อันนี้ได้แก่การอภิปรายพูดคุยถกเถียง ประชุมหรือสัมมนาในเรื่องของวิชาความรู้ของสังคม เป็นต้น ความสัมพันธ์แต่ละประเภทนี้มีส่วนสัมพันธ์กัน ในสถาบันครอบครัวซึ่งมีความสัมพันธ์ทางอารมณ์จะต้องอาศัยความสัมพันธ์ทางปัญญามาสนับสนุนให้ความสัมพันธ์ทางอารมณ์มั่นคงขึ้น และในขณะเดียวกันสถาบันการศึกษาก็ควรจะมีความสัมพันธ์หลักทางปัญญา และใช้ความสัมพันธ์ทางอารมณ์มาช่วยให้สติปัญญาออกพูนยิ่งขึ้นเท่านั้น ส่วนนิวกอมป์

(Newcomb n.d. อ้างถึงใน สุนทร เขียมเกษมสิน, 2527: 15) ได้กล่าวถึงสาเหตุที่กลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลต่อสมาชิกในกลุ่มไว้ 4 ประการ คือ 1) จำนวนสมาชิกที่อยู่ในกลุ่ม สมาชิกที่อยู่ในกลุ่มขนาดเล็กมีโอกาสที่จะแสดงความคิดเห็นได้เต็มที่มากกว่าสมาชิกที่อยู่ในกลุ่มขนาดใหญ่ 2) ลักษณะที่คล้ายคลึงกันทางด้านเพศ อายุ ระดับชั้นในสังคม และการนับถือศาสนา สิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลตั้งแต่เริ่มแรกที่จะทำให้เห็นความแตกต่างหรือการเข้ากันได้ของสมาชิกภายในกลุ่มซึ่งก่อให้เกิดอิทธิพลด้านการตัดสินใจโดยยึดมติของกลุ่มเป็นหลัก 3) การอยู่อย่างโดดเดี่ยวโดยปราศจากเพื่อน เนื่องจากลักษณะของเพศ อายุ ผิว หรือศาสนาแตกต่างไปจากผู้อื่น ซึ่งทำให้เกิดปัญหาการอยู่อย่างโดดเดี่ยวของนักศึกษา 4) กลุ่มอิทธิพลต่อทัศนคติของบุคคล สมาชิกของกลุ่มจะมีความรู้สึกว่าคุณค่ามีความสำคัญมากที่จะเปลี่ยนทัศนคติของบุคคลให้เป็นไปตามสมาชิกส่วนใหญ่ภายในกลุ่มได้

ส่วน วัตตภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2530ก: 45-46) นั้นได้กล่าวถึงอิทธิพลของกลุ่มเพื่อนไว้ดังนี้ 1) เป็นกลุ่มที่จะประสานชีวิตจากสังคมในบ้าน ไปสู่สังคมมหาวิทยาลัย ทำให้นักศึกษาได้รู้สึกว่าตนเองประสบความสำเร็จในด้านใดด้านหนึ่ง 2) เป็นกลุ่มที่สนับสนุนและเป็นเครื่องมือให้บรรลุเป้าหมายทางพุทธิปัญญาของการศึกษาในมหาวิทยาลัย 3) เป็นกลุ่มที่สนับสนุนสนองอารมณ์ จิตใจ และความต้องการของนักศึกษา ซึ่งอาจไม่ตรงกับอาจารย์ ห้องเรียนและมหาวิทยาลัย 4) เป็นกลุ่มที่เปิดโอกาสให้นักศึกษาเรียนรู้ และเข้าใจชีวิตการอยู่ร่วมกัน การสมาคม และการทำงานกับคนที่มีความหลังแตกต่างกันได้ดี 5) กลุ่มเพื่อนอาจจะช่วยผู้ช่วยให้มีการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ กระตุ้นให้เกิดความคิดหรือประสบการณ์ใหม่ๆ ให้กำลังใจในการเปลี่ยนแปลงของนักศึกษา หรือในทางกลับกัน กลุ่มเพื่อนก็อาจจะช่วยกันบำรุงรักษาสภาพที่คงเดิม ไม่ยอมเปลี่ยนแปลงอะไรก็ได้ 6) นักศึกษาที่เรียนไม่ค่อยดีหรือมีความผิดหวัง กลุ่มเพื่อนจะช่วยให้ นักศึกษาเลือกทางออกทางอื่น หรือช่วยให้นักศึกษามีภาพพจน์ในทางบวก โดยจะสนับสนุนให้ความสนใจต่อสิ่งอื่นที่มีใช้การศึกษา 7) องค์การบริหารนักศึกษามักจะมีหน้าที่เป็นพรรคพวกของนักศึกษาแต่ละคน

บรรยากาศแห่งความเป็นมิตรจะก่อให้เกิดพลังสร้างสรรค์และความเจริญก้าวหน้าให้กับตนเองและสังคม ฉะนั้นผู้บริหารและอาจารย์ผู้สอนจะต้องปรับความคิดและสนับสนุนการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ในกลุ่มเพื่อนให้มากขึ้น (นงเยาว์ แก้วกัจจาล, 2535: 158 อ้างถึงใน เบญจวรรณ บุญประกอบพร, 2545: 15) นอกจากนี้ยังจะเป็นประโยชน์แก่ตัวนักศึกษาเอง เมื่อออกไปทำงานในอนาคตจะได้ช่วยเหลือกันต่อไป (Bennet, 1952: 35 อ้างถึงใน สุนทร เขียมเกษมสิน, 2547: 16)

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า สังคมกลุ่มเพื่อน เป็นสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อตัวนักศึกษามาก ซึ่งผลการวิจัยจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พบว่า นักศึกษาเห็นว่าสิ่งที่นักศึกษาได้รับจากอาจารย์ผู้สอนมีเพียงร้อยละ 30 ส่วนอีกร้อยละ 70 นั้น ได้จากการมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนๆ ในขณะที่ทำ

กิจกรรมในสถาบันการศึกษา (สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย, 2535: 25 อ้างถึงใน พชร บัวเพียร, 2541: 36) สังคมกลุ่มเพื่อนเป็นสิ่งที่เปิดโอกาสให้นักศึกษาได้มีการเรียนรู้ในการเข้ามาอยู่ร่วมกัน ได้รู้จักการปรับตัวเข้าหากันกับคนที่มาจากต่างสถานที่ ต่างครอบครัวกัน ซึ่งถือเป็นการเรียนรู้ทักษะในการดำเนินชีวิต เพื่อให้ นักศึกษาได้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์ ซึ่งบรรยากาศของความสมัครสมานสามัคคีกันในสังคมกลุ่มเพื่อนนั้นเป็นสิ่งที่สถาบันการศึกษาควรส่งเสริมให้เกิดขึ้น เพราะจะเป็นการเสริมสร้างพลังแห่งความร่วมมือร่วมใจกันในการที่จะสรรค์สร้างสิ่งดี ๆ ให้ เกิดขึ้น ในมวลหมู่สมาชิก รวมถึงในระดับองค์กร ชุมชน สังคม และประเทศด้วย

2.5.8 กิจกรรมนักศึกษา

การจัดกิจกรรมนักศึกษา หมายถึง กิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อการพัฒนา นักศึกษาในด้านต่างๆ นอกเหนือ ไปจากสิ่งที่บังคับให้ทุกคนต้องเรียนในห้องเรียน กิจกรรมดังกล่าวเป็น ไปโดยความสมัครใจของตัวนักศึกษาเอง และมีได้เป็นส่วนหนึ่งของคะแนนในวิชาหนึ่งวิชาใด ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวอาจเป็นกิจกรรมที่มหาวิทยาลัยเป็นผู้จัดให้นักศึกษา หรือเป็นผู้ส่งเสริมให้นักศึกษาได้จัดกันขึ้นเองโดยการนิเทศ และดูแลจากอาจารย์ที่ปรึกษาชมรมต่างๆ (วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา, 2530ก: 145) ระบบการศึกษาไม่ว่าระบบใด เรื่องกิจกรรมนักศึกษาถือว่าเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ เพราะเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งที่จะทำให้เป็นบัณฑิตที่สมบูรณ์ทุกด้าน (วิจิตร ศรีตอตัน, 2518: 1 อ้างถึงใน กิตติพร พิณิชการ, 2548: 20) หากสถาบันอุดมศึกษาต้องการพัฒนา นักศึกษาให้มีความสมบูรณ์ตามปรัชญา ปณิธาน และวัตถุประสงค์ของสถาบัน จะต้องพัฒนา กิจกรรมนักศึกษาให้มีคุณภาพสอดคล้องกับความต้องการของนักศึกษาทั้งเป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่ม เพื่อช่วยให้นักศึกษามีความพร้อมทางด้านการเล่าเรียน สามารถแก้ไขปัญหา และป้องกันปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นกับนิสิตนักศึกษาได้ นอกจากนี้ยังช่วยพัฒนา นักศึกษาให้เป็นศิษย์ที่สมบูรณ์ตามแบบที่สถาบันพึงปรารถนา (สุพร ตั้งสมรพงษ์, 2542: 78 อ้างถึงใน จันเพ็ญ หงษ์ทอง, 2545: 33) ซึ่งกิจกรรมนักศึกษานั้นสามารถแบ่งออกตามลักษณะกิจกรรมได้ 7 ประเภทคือ กิจกรรมส่วนกลาง กิจกรรมส่วนวิชาการ กิจกรรมกีฬา กิจกรรมศิลปะและวัฒนธรรม กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ กิจกรรมนันทนาการ และกิจกรรมการเมือง (สำเนาวั จจรศิลป์, 2538: 127-128 อ้างถึงใน สุมิตรา ชิตามร, 2546: 43)

สำหรับจุดมุ่งหมายของการจัดกิจกรรมนักศึกษานั้น วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2530ก: 147) เห็นว่าจุดมุ่งหมายของการจัดกิจกรรมนักศึกษานั้น ควรครอบคลุมสาระสำคัญดังต่อไปนี้

- 1) เพื่อพัฒนาความเหมาะสมด้านบุคลิกภาพของนักศึกษา
- 2) เพื่อพัฒนาความสามารถใน ความสัมพันธ์และทำงานร่วมกับผู้อื่น
- 3) เพื่อทำให้นักศึกษามีความสนใจกว้างขวางขึ้น
- 4) เพื่อ

ฝึกฝนให้นักศึกษามีความรับผิดชอบ 5) เพื่อให้นักศึกษาสามารถปกครองตนเองได้ 6) เพื่อฝึกความคิดและการตัดสินใจ 7) เพื่อพัฒนาสติปัญญา 8) เพื่อให้นักศึกษามีความรักศิลปวัฒนธรรมและประเพณีไทย 9) เพื่อให้นักศึกษาใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ 10) เพื่อให้นักศึกษาเพิ่มพูนความรู้ในด้านอาชีพในอนาคต 11) เพื่อให้นักศึกษารู้จักทักษะทางสังคม 12) เพื่อให้นักศึกษารู้จักเสียสละและทำงานให้ส่วนรวม 13) เพื่อให้นักศึกษาพัฒนาลักษณะนิสัยและความคิดที่ดี 14) เพื่อให้นักศึกษามีความสามัคคี 15) เพื่อให้พัฒนาความกตัญญูต่อสถาบัน

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่าการจัดกิจกรรมนักศึกษา เป็นกิจกรรมที่อาจจะเกิดจากการจัดโดยนักศึกษานองหรือโดยสถาบันการศึกษาเป็นผู้จัดให้นักศึกษาก็ได้ แต่กิจกรรมนั้นจะต้องได้รับความเห็นชอบจากมหาวิทยาลัย และการเข้าร่วมกิจกรรมต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจของตัวนักศึกษาเอง ซึ่งถือเป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตร เช่น กิจกรรมวิชาการ กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ กิจกรรมกีฬา และกิจกรรมส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาทางด้านร่างกาย จิตใจและอารมณ์ สติปัญญาความรู้ความสามารถ คุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษา

2.6 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.6.1 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความคาดหวังของนักศึกษาค่อมหาวิทยาลัย

จากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับความคาดหวังของนักศึกษาค่อมหาวิทยาลัย ทั้งผลงานวิจัยที่เป็นการศึกษาความคาดหวังของนักศึกษาโดยตรง และผลงานวิจัยที่เป็นเรื่องใกล้เคียง ทำให้ผู้วิจัยสามารถจัดแบ่งหมวดหมู่ของความคาดหวังของนักศึกษาค่อมหาวิทยาลัย เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ 7 ด้าน คือ ความคาดหวังด้านหลักสูตร, ความคาดหวังด้านอาจารย์ผู้สอน, ความคาดหวังด้านการจัดการเรียนการสอน, ความคาดหวังด้านสถานที่และอุปกรณ์การศึกษา, ความคาดหวังด้านบริการนักศึกษา, ความคาดหวังด้านสังคมกลุ่มเพื่อน และความคาดหวังด้านกิจกรรมนักศึกษา

โดยทั้ง 7 ด้านนั้น พบว่าผลงานวิจัยที่เป็นงานวิจัยเกี่ยวกับความคาดหวังของนักศึกษาค่อมหาวิทยาลัย โดยตรงนั้นบางด้านพบว่ามีการศึกษาอยู่บ้างแล้ว แต่บางด้านยังไม่พบว่ามีการศึกษา ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความจำเป็นต้องนำผลการวิจัยเรื่องใกล้เคียงมาใช้ในการอ้างอิงแทน

ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอผลการวิจัยในแต่ละด้าน และด้านที่ผู้วิจัยไม่ได้นำมาใช้ในการศึกษากครั้งนี้ ดังต่อไปนี้